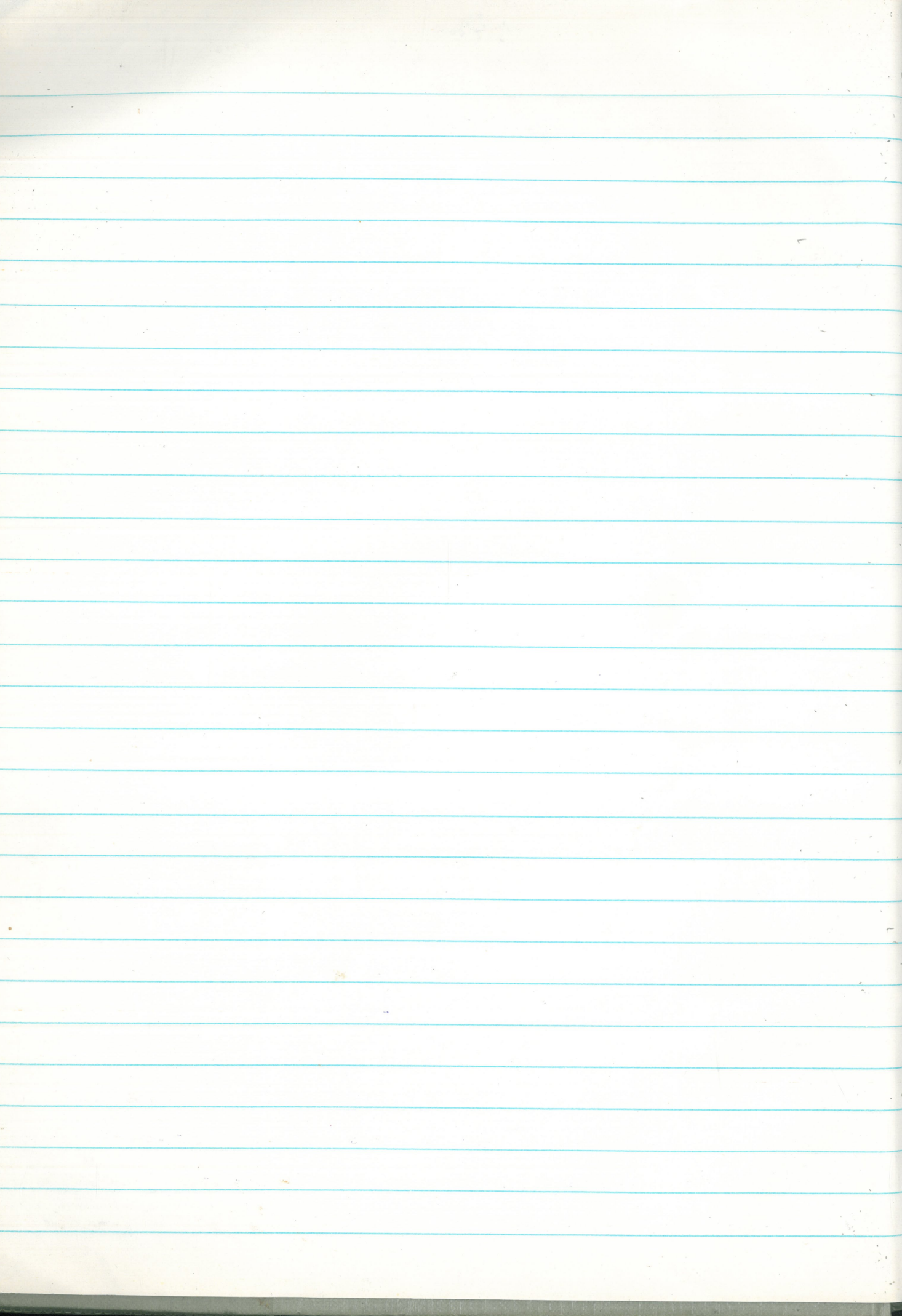

Poročilo o bojih na frontah.

Vsak dan, ob določenem času smo poslušali, po zvočnikih radijske poročila s frontnih bojišč. Dali so nam po nekeje izvodov dnevnega časopisa v svojo sobo boroke. Do začetka leta 1944 so nam, čisti ~~so~~ zgubili na frontah že precej svojih položajev na frontah. Pritisk zaveznikov je bil vedno hujši. Tudi v Sovjetski zvezi so doživljali poraze. Po uspehi invaziji zaveznikov, pa so bile izgube nacistov na fronti z vsakim dnem hujše. Nacisti so v vojnih poročilih priznavali, po tisku in radiu, da so se umaknili na boljše položaje. Toda pri raziskovanju njihovih vojnih poročil so bili umiki na boljše položaje vse pogostejši in vedno bližje sami Nemčiji. Zmagoviti pohodi nekdanjih nacističnih „Blitzkrigerjev“, so se spremenili v umike na „boljše položaje“. Morali so se umikati, pa, čeprav počasi. Šele v letu 1944 so boji na vseh frontah, na vzhodu in zahodu, dobili pravo ostrino. Pritisku osvobodilnih sil so se nacisti ponateno upirali. Vedno več so imeli materialnih in človeških žrtev. Vedno več so ljudi pošiljali na fronto. Zato jim je primanjkovalo oklone sil v vojni ~~in~~ industriji. Morali so spremeniti taktiko. Manjkajočo delovno silo so že v letu 1943, nadomeščali z zaporniki v koncentracijskih taboriščih.

Tedno več zapornikov je delalo v tovarnah. Slo po uničevanju zapornikov na delo so omejili. Med zaporniki, ~~ki~~ ki so delali v proizvodnji, se je smrt,nost zmanjšala. Tedno več so iskali take, ki so imeli poklic. S spremenjeno taktiko so hoteli doseči večjo obrambo na frontah, od zapornikov pa večjo produktivnost.

Iz poročil, ki so jih nacisti sami potrdjevali nem,škemu narodu, smo dokaj objektivno izkušili resnico. Vedeli smo, da nacisti v svojih poročilih pretiravajo in lažejo. Da svojih izgub in porazov ne priznavajo. Priznavali so samo umike na boljše položaje, kjer junaško nadaljujejo borbo s sovražnikom. Toda ti boljši položaji so bili vedno bližje sami Nemčiji, za nas zapornike pa so umiki na boljše položaje pomenili mnogo. Morala se je dvigala. Tedno več pa smo imeli upanje v zmago osvobodilnih sil. Iz Jugoslavije so poročali o bojih bolj malo. Zelo obširno pa so poročali o desantu na Drvar. Da so imeli nad Jugoslovanskimi banditi velik uspeh. Da so uničili njihov štab in ujeli samega Tita. Jugoslovani v Buchenwaldu, smo vedeli da nacisti v poročilih pretiravajo, kljub temu smo zaskrbljeni ugibali, koliko je resnice v teh poročilih. Toda že po nekaj tednih so kmaj zorenaravno poročali, da je

Tito s svojim štabom na begu. Širile so se tudi razne novice, ki so jih širili neresni zaporniki. Ti so radi pretiravali uspehe zaveznikov in osvobodilnih gibanj. Zelo malo je bilo takih, ki so tem novicam verjeli. Vsako poročilo o umikih ~~na fronti~~ nacistov na fronti smo z veseljem sprejemali in komentirali. Dalo nam je nova upanja v zmagovit konec vojne in v konec naših muk. Upanje v svobodo nam je pomenilo pol življenja, morda še kaj več. Svoboda je prihajala počasi, toda vedno je bila bližje.

Pisma

Vsako polletje enkrat smo smeli pisati svojcem. Pisma smo morali oddati odprta. Na komandaturi so jih strogo pregledali. O življenju v taborišču se ni smeli ničesar pisati. Po cenzuri mnogo pisem sploh niso odposlali. Nekatera so prišla do nosilnikov. Zelo redka so bila tudi pisma, ki so jih prejeli zaporniki. Veliko nas je bilo, ki sploh nismo pisali. Saj smo vedeli, da pisma ne bodo prišla do naših svojcev. Pisati je bilo dovoljeno samo eno pismo. So pa nekateri pisali več pisem, roznim sorodnikom, z upanjem

da ga bo nekdo le dobil. Tudi pisem so pisali, na ta način, da so si pridobili tovarise, ki so dovolili, da pišejo v njihovem imenu. Na primer, Figar Slavko, je pisal sorodnikom na Jorenjsko v svojem in v mojem imenu. Njegovi sorodniki so razumeli, zakaj se jim je predstavil z mojim imenom. Poslali so mu pismo in paket tudi na moj naslov. Figar je kot član "Jugoslovanske zajednice", paket izročil odboru te organizacije. Odbor je razdelil paket med najpotrebnejše. Tudi jaz sem prejel zimsko triko perilo, ki mi je bilo zelo dobrodošlo. V pismih, ki so jih pisali svoji zapornikom, je bilo bore malo novic. Saj zaradi cenzure se tudi oni niso upali pisati, kar so želeli, če bi bili SSovci vedeli, da zaporniki pišejo tudi v imenu tovarisov, bi bile prav gotovo hude kazni.

Prosti čas.

Vsak dan po šesti uri popoldan, smo prihajali z dela. Vsi skupaj smo v baraki ali pred njo, čakali eno uro ali kaj več, na zbor za štetje. To uro časa smo izkoristili za medsebojne pomenke. Barake ali njenega zunanjega prostora, nismo

smeli zapustiti, če je bilo vreme ugodno smo ta del časa, bili zunaj okoli barake. Vsedli smo se lahko na golo tla, če so bile suhe. Ob slabem vremenu pa smo se drenjali v baraki. Bili smo drug drugemu v napotje. Vsako premikanje je bilo zelo težavno. Morali smo se tudi odpraviti.

Samo en dan v tednu je bil drugačen od drugih, in to nedelje. Ob nedeljah smo vstajali dve uri kasneje in nismo šli na delo. Ob nedeljah smo imeli samo enkratno štetje, okrog devete ure. Drugi obrok hrane smo prejeli že med enajsto in trinajsto uro. Po prejemu hrane pa smo bili ob nedeljah postni do mraka. Samo ob nedeljah popoldan smo se smeli sprehajati po celim ~~tabornem~~ taborišču. Obiskovali smo znance in prijatelje v drugih barakah in se pogovarjali o mnogo čem. Najraje so nam misli uhajale v domače kraje - k svojcem. Mnogo smo se pogovarjali o poteku vojne. Basbili se v upanje. O vesteh, ki so jih prinašali zaporniki iz drugih taborišč. Ob takih srečanjih smo bili tudi zahrumor razpoloženi. Pri sprehodih nas je vodilo pot mimo objektov, nad katerimi se je vsak po svoje zamislil. Na sprehodih so bile ulice polne, tako, da smo se zadevavali drug v drugega.

Ob nedeljskem sprehodu po taborišču smo prišli do pravega taboriščnega objekta. To je bila zidana enonadstropna baraka, z visoko ograjo. V njej je živel okrog ~~20~~ peddeset zapornikov, nad katerimi so delali medicinske proskuse. Tem nesrečnejšem je bila usoda zelo kruta. Teh zapornikov nismo nikoli videli. Bili so zaprti v teh prostorih. Njihov pogled je segal samo od stene do stene. Ker so bile okna te barake v celoti premazana z belo barvo, jim je bile oko, lice te barake neznana. Tudi nas niso mogli videti, ko smo se sprehajali tist mimo. Drugi objekt, je bila kino dvorana, v kateri so predvajali propagandne filme. Na sprehodu smo morali tudi mimo bordela, v tej ograjeni baraki so iskali svoje telesno zadovoljstvo nemožneži. Videli smo jih kako so se drenjali pri vhodnih vratih. Prišli smo do ambulate. Tukaj so se ob ograji, mogoče zadržali dalj časa. Pogovarjali so z bolniki, katerim je bilo dovoljeno priti do ograje. Nasproti ambulate je bil drevesni park, v njem je raslo nekaj lepih visokih bukev. S svojimi krošnjami so nam nudile prijetno osvežajočo senco. Park je bil pravzaprav glavni cilj sprehoda mnogih zapornikov. V parku smo se zadržali najdlje. Tu smo našli tudi delček kulture vseh narodov. Zbrale so se skupinice raznih narodnosti, ki so lepo tiho

zapele svoje narodne pesmi. Prisluhnili smo pesmi drugih narodov, ali pa zapeli mi naše domače viže. Odvijali so se tudi razgovori o prestonih groz, toh in še marsikaj drugega. Ob spodnjem robu parka, so bi svinjaki. Bilo je slišati močno krenjenje svinj. Hranili so jih z kuhinjskim odpadki iz taloriscane kuhinje. Starejši zaporniki so pripovedovali, da je bivši komandant taborišča ^{Koch} večkrat zaplenil obroke hrane Židom, ter stemi obroki krmil svinje. Pitane svinje so pojedli SSovi.

Iz prijetnega parka smo se vračali po isti poti, precejšen del poti. Na tej ulici smo se srečevali zelo tesno. Eni so se sprehajali proti parku, drugi pa so se iz parka vračali. Ta del ulice je bil ob nedeljah najbolj natrpan. Ob večerju nas je ~~z~~ kmotil pasji lajež okrog sto psov. Teh dresiranih psov smo se zelo bali. Naučeni so bili za popačenje zapornikov. Svoje bivalne hišice so imeli boljše in lepše kot zaporniki. In tudi pasji obroki hrane so bili mnogo boljše. Za krmjenje psov so v pasji kuhinji kuhali tudi človeško meso, v času najhujšega terorja. Počas smo prišli do kantine, ki je bila vedno zaprta. Ker med zaporniki ni bilo denarja, zato tudi v kantini ni bilo robe na prodaj. Samo solni starešine so prihajali v kantino enkrat

mesečno po cigarete. Vsakemu kadilcu je pri
 padala ena cigareta na dan. Od kontine se za-
 čenje „Apelplatz“, zborna mesto. Čeprav smo vsak
 dan na zbornem mestu, se vseeno spreholimo
 čez en, do majhne gozdne jase, Mimogrede se
 še ozremo na stražarski stolp kapije, da pogledamo
 koliko je ura. Od kapije se začne gozdna
 jasa, na kateri se je večkrat pasla udomačena
 srnica. Po redkem drevju je plezala tudi majhna
 opica. Stema ljubkima živalicema so se večkrat
 poigrovali S Sovci. Med krošnjami mladega drevja
 je ~~na~~ bilo opaziti večje ptičje kletke v njih pa
 večje ptice. Na skledi te z živo ograjene jase so imeli
 tudi velikega rjavega medveda. Ob lepem vremenu
 smo ga ^{videči} večkrat, ko se je leno sprehajal
 okrog svojega brloga. Njegov brlog je bila velika
 kopica, zgrajena iz kamne in betona. V natečajnosti
 te kamnite kopice ^{je imel} svoje ležišče. Okrog brloga je bil
 skopan in zbetaniran precej globok in širok jarek.
 Na zunanjem robu jarka je bila v betonu zaseda-
 drana precej visoka in gosta železna ograja.
 Med krematorijem in omenjeno jaso je bila speljana
 široka ulica. Med ~~ulico~~ ulico in brlogom je bila
 razdalja okrog šestdeset metrov. Od te ulice do
 brloga je bila napravljena, okrog sto petdeset centi-
 metrov široka, s kamnom tlakovana staza. Tudi
 ta staza je bila z obeh strani ograjena z

visoko žičnato ograjo. Iz krematorije so preko ulice, po tej tlokovani stezi, ~~prinesali~~ prinesali medvedu hrano - človeško meso. Seveda je medved jedel to, kar so mu ponudili.

Od nedolžnega medveda se sprehodimo do taboriščne kuhinje in njenih skladiščnih prostorov. V tem objektu se je proti koncu vojne, pripravljalo hrane za okrog devetdeset tisoč zapornikov. Nekaj korakov od kuhinje je bila dezinfekcija, kopalnice in pralnica, ter karilnica za tukaj nastete objekte. Za pralnico pa je bilo ogromno skladišče garderobe. Končno pridemo do barake šterilke petdeset. V tej baraki je bil laborij za medicinske poskuse. Tukaj so raztelesili tiste zapornike ki so umrli za posledicami medicinskih poskusov, in jih še naprej raziskovali. Ta stavba je imela tudi manjši krematorij, kjer so sežigali trupla teh ne, srečnikov. Tukaj smo ~~redno~~ ^{navadno} končali svoj sprehod. Odšli smo v svoje barake, kjer smo se še nekaj časa orenjali in nato šli spat. Pristo nedeljsko popoldan nam je minilo, mnogo prehitro.

Vsakodnevna borba za čistoto,

V jeseni leta 1943 je bilo v koncentracijskem taborišču Buchenwald okrog štirideset tisoč zapornikov. Taborišče je bilo v nemelnem obviranju število brezpravnih sužnjev. V aprilu 1945, nas je bilo v tem taborišču okrog ovetdeset tisoč. Ker so zapornike kar naprej transportirali v taborišče in iz njega, je bilo treba kar naprej energično ukrepati za ohranitev čistote. Vsi zaporniki, ki so prišli v taborišče, so morali skozi desinfekcijske prostore, da so se temeljito očistili in razkužili. Potem so šele bili sprejeti v barake, med druge zapornike.

V velikem delu taborišča Buchenwalda je bile čistote še kar na zadovoljivi ravni. Vsakodnevno umivanje do pasu in umivanje nog je bilo obvezno. Tudi je bile mrzle. Če se je kdo izmikal umivanju, so ga kaj hitro opozorili tovariši. Če pravega opozorila ni sprejel, so ga tudi prisili k umivanju. Vsake dve meseca je za kopanje prišlo na vrsto cele barake. Nobeden ni smel spati oblečen. Vsak je moral pustiti svojo obleko, lepo zloženo v dnevni sobi na klopi. V spalnico so smeli podnevi samo tisti, ki so imeli nočno delo. Dnevne sobe so bile opremljene

štiriimi nad tri metre dolgimi mizami. Pri vsaki mizi sta bili prav tako dolge klopi. Mize in klopi, pa tudi leseno tla, so bile vsak dan pomite z mokrimi krpani. Starešina barake, štiril sobni starešina in eden higijeničar, so v eni nadstropni baraki, skrbeli za oskrbo, za red, disciplino in čistoto, celih štirinajst ur na dan. Fizično pa jim ni bilo treba delati. Za fizično delo so uporabili tiste, ki so bili v baraki, v bolniškem staležu.

Perilo smo menjavali tedensko, ali najmanj na deset dni. Na vsakih štirinajst dni, smo imeli dve, čez pred spanjem, zelo neljubo, vendar koristno opravilo. Temu opravilu smo rekli, Lausskontrolle - kontrole uši. Sobni starešina je zbral nekaj tovarišev, ki so, kot nekakšna komisija izvršili to kontrolo. Pregledovali so naše obleke in telesa. Tej kontroli se ni mogel nobeden izogniti, ker so za vsakega udeležbo zabeležili. Če bi se kdo hotel tej kontroli izogniti, bi ga disciplinsko kaznovali. Vsak član te komisije je svoje delo vsilil zelo zavzeto. Na primer, eden je beležil udeležbo, dva sta pozorno pregledovala vse šive pri perilu, dva sta na isti način pregledovala obleko, eden obutev, eden pa je skrbno pregledoval nogo telesa. S palčico je brskal in priskrbel odgovor dlake na sramnih delih telesa.

Po opravljeni kontroli smo se lahko oblekli v perilo in Ali spot, če je kontrolna komisija pri kom našla nič ali gnilo, so ga takoj drugi dan ob pravili v desinfekcijo, v razkuževalnico pa mi šel samo tisti, pri katerem so dobili nič, ampak tudi tisti s katerim je delil ležišče, Včasih so šli zaradi enega v razkuževalnico tudi štirje, S seboj so morali odnesti tudi deke in slamarice, V razkuževalnici so obleke, deke in slamarice razkužili, Telesno pa so ušivce razkuževali tako, da so jih po glavah ostrigli na golo, in tudi ~~so~~ dlakavost po telesu, Vsakega so potunkali v bazen z neko raztopnino, Z neko tekočino so vsakega premazali po sramnih delih telesa, To razkužilo je delovalo skoraj eno uro, tako pekoče, da je skoraj vsakemu privislilo solze v oči, Ko je razkužilo prenehalo delovati je sledilo kopanje, Po kopanju je vsek dobil svojo razkuženo obleko deko in slamarico

Taka je bila borba proti nečistoti in ušem, v večjem delu taborišče Buchenvalda, V tako karisice uši je bilo v kali zateto, Samo zadnja dva meseca pred osvoboditvijo, je te kontrole propustila, zaradi zelo naglega naraščanja števila zapornikov, Veliki transporti zapornikov so prihajali v naše taborišče iz drugih taborišč, od kod so se nacisti umikali,

Veliko in malo Taborišče je ločevala visoka žičnata ograja. Ob prostem času smo se ob ograji pogovarjali z znanci in prijatelji. V prozore smo si roke podajali kar skozi ograjo. Ti so nam med drugim povedali tudi to, da pri njih ni čistote in da imajo uši. Tudi, da so pri njih razne bolezni. Kako so se borili proti tem nadlogam v ~~mojem~~ malem taborišču ne vem. Malo taborišče je bilo v glavnem prehodno. So pa bili v njem tudi starci, invalidi in tudi nekaj mladoletnikov, za delo nezmožni zaporniki. Ti so prejeli polovico manj hrane, kot v večjem taborišču. Po mojem mnenju, je bila borba proti opisanim nadlogam, v malem taborišču, prav tako, — samo polovična.

Poštenost med zaporniki.

Lahko rečem, da je bila poštenost, v vseh taboriških v katerih sem ~~bil~~ jaz — na visoki ravni. Pojavili pa so se med nami tudi taki, ki so kradli. Trdim, pa da je bila, v velikem delu taborišča Buchenvalda, kraja zelo redek primer. Toda, kaj naj zapornik zaporniku ukrade? Zaporniki so brez vsake lastnine. Zapornik je s taborišča lahko ukradel samo, kosček kruha, kosček margarine, ali cigareto. Kruh in margarina sta vsakemu

pomenila bogastvo, Tatovi so bili zelo hitro odkriti. Zasodenege tatu so močno pretepli. Na prsa in na hrbet so mu obesili karton z napisom: „Jaz sem tat“. Postavili so ga na zvišeno mesto, da je bil vsem na ogled. Na tem mestu je moral stati nekaj ur. Zaporniki so gledali tatu z prezirrom. Izgubil je kaupanje, ki si ga, v tem krogu sotovarišev, ni mogel več pridobiti. Po prestani javni kazni, ki so mu jo naložili so sotovariši, je moral računati, da bo moral prej ali slej na transport. Karen za kraje od sotovarišev je bila kruta in surova. Vendar zelo učinkovita pri zatiranju te človeške slabosti. Kajti ukrasti sotovarišu kruh, je bilo veliko tveganje. Takih primerov je bilo resnično zelo malo. Meni sta znana samo dva primera kraje. V malem taborišču pa je bilo kraje bolj pogost pojav. Vendar tudi ne tako kritičen, čeprav je bilo lokota.

Medsebojni obračuni.

V dosedajnem opisu koncentracijskega taborišča Buchenwald sem večkrat omenil, da je bilo to taborišče boljše od drugih. Zakaj je bilo boljše in kako je bilo to „boljše“ pribojano? V nadaljevanju želim to pojasniti, kolikor mi bo mogoče.

Vsa koncentracijska taborišča, v nacistični Nemčiji so bila neposredno upravo SSovcev. Za izvajanje svojih zločinov so bili posebno izsolani. V taboriščih so izvrševali zločinski posel, krvavo, brutalno in brez usmiljenja, mnogokrat tudi za zabavo. Bili so sadisti, fanatiki brez človeških čustev. Bili so nekakšni roboti nacizma. Metoda iztrebljanja političnih zapornikov, je bila v vseh taboriščih enaka. V praksi pa se njihovo zločinsko delo, ni izražalo v vseh taboriščih popolnoma enako. Med njimi je bila majhna, komaj občutna razlika. Največ je bilo to odvisno od komandanta taborišča, koliko je bil dosleden in iznajdliv, pri izvajanju terorja. Vsi komandanti taborišč s svojimi posadkami so si prizadevali, da s vsemi razpoložljivimi sredstvi iztrebijo antifasiste. Zato je bilo trpljenje političnih zapornikov strašno, v vseh koncentracijskih taboriščih. V letih 1941, 1942 in do začetka 1943, je koncentracijsko taborišče Buchenwald, po svoji grozovitosti prednjačilo, pred drugimi taborišči. V vseh taboriščih, prav tako v Buchenwaldu je bilo med zaporniki precej nemških kriminalcev. Te so SSovci porabili za svoje orodje pri izvajanju terorja, bili so njihove podaljšana roka. V vseh taboriščih in tudi v Buchenwaldu, so kriminalcem težje, ga kalibra prepustili notrajno upravo taborišča. Seveda pod strogo kontrolo SSovcev.

Od njih so zahtevali, da morajo biti do političnih zapornikov skrajno brezsrčni in brutalni, da morajo nad njimi izvajati teror in da jih ubijajo. Za uslugo so imeli privilegij v hrani, obleki in še kaj. Njihovo fizično delo, pa je bilo samo, da pretepajo in ubijajo. Objubljali so jim tudi prostost, po končani zmagi. Kriminalci so bili pač tudi prisiljeni sprejeti ponudene funkcije v taborišču. Če bi ne sprejeli bi jih SSovi likvidirali, ker bi smatrali, da so proti nacizmu. Četa vesti, pa seveda pri teh kriminalcih tudi ni bilo.

Saj so prav zaradi ubijanja prišli v Zapor. SSovcem pa so bili v veliko pomoč. Kriminalci so bili kot taljoni živih robotov, ki so slepo in dosledno izvrševali njihove ukaze. Zaradi teh izvrškov zlovestvo, je bilo po taboriščih mnogo več gore in smrti. Ustvarjali so dezorganizacijo in v njej iskali povod za njihove zločine. Svojim gospodarjem ^{to}ne ta način hoteli prikazati, da so jim potrebni.

Vsi kriminalci pa niso imeli funkcije. Delati so morali kot politični. Tendar so pri delu zasedali boljše mesta. Tudi terorje niso občutili v takšni meri kot politični. To seveda po zaslugi njihovih kolegov kriminalcev, ki so imeli funkcije. Bili so prav tako kot politični njim podrejeni. Pač, vrano vrani ne ~~so~~ izključje oči.

Vseh taboriščih, so kriminalci svoj žlodecinski posel
 vsili, prav do konca vojne. Le v Buchenwaldu
 se je to, v nekaj mesecih spremenilo. Začelo se je
 meseca februarja 1943, do maja 1943 pa so prišli
 v notrajno upravo taborišča politični zaporniki.
 Med političnimi zaporniki je bilo precej ~~mem~~ nem-
 ških komunistov. Nekateri izmed njih so bili
 oropani svobode že leta 1933. Kljub neznosnim
 pogojem življenja v Buchenwaldu so bili or-
 ganizirani. Spodbudno so vplivali na druge
 zapornike. Odkrivali so izdajalce i. t. d. Omenil
 sem že, da je bilo v tem taborišču najhuje v
 letih 1941, 1942. Grozil je popoln propad politi-
 čnih zapornikov. Komunisti so se pripravljali za
 zelo tvegano akcijo. Likvidirati bi bilo potrebno
 glavne nosilce terorja, in to kriminalce, ki so do-
 sledno izvrševali ukaze ukaze SSovcev. Notrajna
 uprava taborišča pa ~~ta~~ bi prešla v roke poli-
 tičnim zapornikom.

Med političnimi zaporniki ni bilo nič novega, če
 so likvidirali, kdaj pa kdaj kakšnega izdajalca.
 Na take likvidacije SSovci niso reagirali. Saj
 to jim je bilo še bolj po godu, če so se za-
 porniki probili sami med seboj. Večina izda-
 jalcev je izdajala v prostosti na terenu. Ko jim
 niso bili več potrebni so jih pošiljali v taborišča.

pod pretvezo, da bodo med zaporniki, še naprej
 volunirali za njih. Toda kakšnih koristi od njih
 niso več pričakovali. Antifašisti so izdajalce
 hitro odkrili in jih pokončili. Vendar je komu-
 niste v taborišču močno skrbelo, kako bodo
 SSovci reagirali na likvidacijo njihovih zvestih
 pomočnikov kriminalcev. Bali so se hudih posledic.
 Toda teror jih je spodbujal, da so tvegali.
 Za to akcijo so se pripravljali nekaj mesecev in
 februarja 1943 so se odločili, da jo navihtno izvedejo.

Antifašistom je v tej akciji ugajalo to, da so kri-
 minalcem kradli kot srake, oleroke hrane zapornikom
 in tudi v skladiščih za živila. Krnja naj bi
 upravičilo likvidacijo teh človeških izrodov pred
 SSovci. Tako se je tudi zgodilo. V februarju, marcu
 in aprilu 1943, so v Buchenwaldu so zaporniki
 pokončili vse glavne nosilce terorja. Likvidacije
 pa so bile tako skrbno pripravljene, da je zgladalo,
 da so kriminalci sami med seboj obračunali, da
 kraja in zaradi nevoščivosti do funkcij - do
 privilegijev. Komunisti so poskrbeli, da je nekaj
 takih primerov tudi bilo. SSovci niso zahtevali
 dokazov za kraja, ker so sami vedeli, da krimi-
 nalcem kradlejo, in tudi niso na te likvidacije
 kazensko postopali. Drugi kriminalci se iz razsodnosti

niso pote govali za taboriščne funkcije. Prevzeli pa so te funkcije politični zaporniki. Na ukaz komandanta so smeli prevzeti taboriščne funkcije, samo zaporniki nemške narodnosti,

Zaporniki komunisti, ki so bili v samem vrhu te ilegalne organizacije, niso imeli nobene taboriščne funkcije. Njihova naloga je bila, da se obrani konspiracije in, da pravilno usmerjajo ilegalno antifašistično gibanje v taborišču, ki se je oddlej naglo širilo. Ustanovili so ilegalni mednarodni antifašistični komite. Politični zaporniki, funkcionarji taborišča so se ravnali po direktivah tega komiteja. Prejšnja disciplina, ki je stonela na namerni dezorganizaciji in nemnem terorju, se je umaknila. Ustvarjena je bila nova disciplina, stroga, kakršno so zahtevali SSovci. Tendar je bila ta disciplina za vestno, brez pretepanja. V tej disciplini je moral polno in zavestno sodelovati - vsak posameznik.

Za kršitelje discipline ni bilo več pretepanja, razen redkih klofut ob navzočnosti SSovca. Za vsak najmanjši prekršek discipline, pa je sledila disciplinske kazen. Nekoč sem napravil tak majhen

prekšek, ne, da bi se tega zavedal, že kazen sem moral sedem dni vstajati eno uro prej kot drugi, da sem prinesel kavo iz kuhinje. Male kazni je lahko določil starešina borake ali kapo delovne komande. Najhujša kazen disciplinska je bila, da je bil kršitelj odrejen za transport. To kazen je odločale večja skupina funkcionarjev. S tem je nastala nekakšna ^{kollektivna} odgovornost o strogi konspiraciji.

Naj se povrnem k zapornikom kriminalcem, taboru risenim funkcionarjem. Ti niso bili za politične zapornike nič boljši kot SSoci. Bili so se bolj brutalni. Politične zapornike so pretepali vsak dan, vsako uro. Sami so si izmišljali načine mučenja. Na desetine zapornikov, je moralo vsak dan umreti nasilne mučeniške smrti. Pobijali so jih z raznim orodjem, največ z lopatom in krampji, s teptanjem po njihovih telesih. Porivali so jim usta gumijasto cev, priključeno na vodo, vodo in spuščali močne vodne curke v njihove telesa. V zimskem času so svoje žrtve polivali z vodo. Pri zelo nizki temperaturi, se je voda spremenila v leden oklep. Zaporniki so v ledenem oklepu umirali, ali pa so staknili pljučnico, ki so ji podlegli. Obesili so jih po nekaj ur na

Žicnate ograje, Odtrgoveli so jim, že tako prile
 obroke hrane. Še bi lahko naštevati, kako so se
 kriminalci znašali nad političnimi zaporniki.
 Pa naj to zadržuje. Vse to so ocenjali s pobe,
 snelo naslodo, ne, da bi bili komu odgovorni.
 Z likvidacijo teh kriminalnih zverin in s tem da
 so ~~so~~ notrajno upravo prevzeli politični zaporniki,
 je vse to našeto gorje prenehalo delovati. To je
 tisto, kar sem želel pojasniti, zakaj je bilo kon-
 centracijsko taborišče Buchenwald boljše od
 drugih taborišč. Da je bilo to boljše prilagojeno
 po želji zapornikov - komunistov. Novi tabo-
 riščni funkcionarji so komandovali, kričavo,
 nepopustljivo, z ostrino, ki je bila značilna tudi
 pri preji. Saj take komande je bila potrebna za-
 radi SSovcev. Zaporniki so se zavedali, da so ne-
 milostno s njihovih krempeljih. Vendar so zaporniki
 čutili, da imajo politični zaporniki funkcionarji
 čut do človeka, ki ga ne žele uničiti, ampak mu
 pomagati. To je pri zapornikih pomenilo mnogo
 in je tudi spodbudno pripomoglo k zavestni
 disciplini. Poudariti moram, da je bilo odpravljen
 samo ta oblika ~~oblike~~ terorja, ki so jo sadistično
 izvajali kriminalci. Vse drugo, pa je ostalo pri
 starem. SSovi so tudi sedaj imeli neposreden
 strogi nadzor v taborišču. Odrezali so kožni ~~kožni~~
 posameznikom in skupinam. Večinoma so večje

kazni tudi sami izvrševali. Če so komu prisodili kazen deset ali dvesto udarcev na zadnjo plat, je to kazen prestal na licu mesta ob navzočnosti SSovca. Izvrševalec kazni je bil Tisti, kogar je določil SSovec, po navadi je bil to vorarbeiter. Kazni so bile različne od nekaj udarcev do mučenja. Tendar so v zadnjih dveh letih tudi take kazni bolj poredko izvajali. In to prav po zaslugi zavestne discipline zapornikov.

Popuščanje terorja.

V Buchenwald so premeščali zapornike iz drugih taborišč. Priporočevali so, da je v drugih taboriščih slabše kot v Buchenwaldu. Da pa so v drugi polovici leta 1943, v drugih taboriščih zmanjšali pritisk terorja na zapornike. Mnogi so bili mnenja, da je taka popustljivost zaradi tega, ker se nacisti umikajo na vseh bojiščih in da se bo, ji jo povračilnih ukrepov, če vojno izgubijo. V resnici pa ni bilo tako. Vedeti je treba, da so bili SSovci fanatiki. Niso popuščali zaradi bojazni pred sovražniki - morebitnimi zmogavci. Velikokrat nam je to, da so prav zadnja dva meseca ~~pokorno~~ pred koncem vojne, pokončili ogromno število zapornikov.

po raznih taboriščih. Popuščanja pri izvojenju terorja zaradi bojazni ni bilo. Le taktiko so spremenili. Zaradi velikanskih izgub na bojiščih so tje pošiljali tudi delavce iz tovarn. Nadomeščali pa so delovno silo z zaporniki. Vedeli so, da tak zapornik, ki je v neprestanem strahu za življenje in vedno pod botro — ne more proizvajati. Zato so popustili pri pretepanju. Zaporniki so morali delati prekomerno pod stalno grožnjo. Vsak prekršek pri delu so imeli za sabotazo in sledila je kazen. Izčrpali so zapornike, ki niso bili več sposobni za delo, so dali posebej v invalidske borake. Tukaj so hiral in umirali. Transporтирали so jih tudi v plinske komore. Popuščanje terorja je bilo prav da prav samo slepilo za zapornike v delovnem procesu. Vresnici je bilo ~~to~~ smrtnost zapornikov v zadnjih dveh letih, večja kot kdaj prej. Sej so tehniko ubijanja v teh letih izpopolnili, do take grozljive višine, ki je še ni bilo na svetu. Morili so na industrijski način.

Plačilni boni.

Plačilno sredstvo v taborišču Buchenwaldu so bili denarni boni. Imeli so vrednost; ene, dve, tri, štiri nemške marke. Če so svoji zaporniki

poslali denar, so SSovci to izplačali v bonih. Bilo je zelo malo zapornikov, ki so od svojcev dobili denarne pošiljke. Bila sta to predvsem dva vzroka. Prvič, boni v Buchenwaldu niso imeli skoraj nobene vrednosti, zato zaporniki v pismih niso svojcev prosili za denarno pomoč, ampak so prosili za materialno pomoč. Drugič, mnogo denarnih pošilk sploh ni prišlo do naslovljenca. Temu je bilo vzrok neprestano preseljevanje zapornikov iz enega taborišča v drugega, pa tudi smrt. SSovci niso vračali denarnih pošilk svojcem za, pornikov, ampak so jih prisvojili v državno blagajno. Tako prikraden denar so porabili, za svoj uničevalni vojaški stroj.

Čidel sem denarne bone v Buchenwaldu, v vrednosti največ za štiri nemške marke. Bonov večjih vrednosti nisem videl. Največ bonov je krožilo, ki so imeli vrednost dveh mark (RM). To verjetno ^{zato} ker so SSovci občasno nagradili zapornike, ki so delali v proizvodnji, s bonom dveh RM vrednosti. Da bi spodbudili zapornike, k večji produktivnosti, so se posluževali tudi nagrajevanja. Te nagrade niso delili redno, ampak občasno, morda v treh mesecih enkrat. Po mojem mislenju so ~~se~~ nagradili približno eno eno četrtino zapornikov, ki so delali v proizvodnji.

Vosemnajstih mesecih sem ^{dobil} nagrado tudi jaz, dvakrat po dve RM v bonih. Te nagrade so delili kapoti ali vorarbeiterji delovnika, komand, po njihovi presoji.

Boni so bili najbolj dobrodošli kadilcem. Z boni so si kupili cigarete. Nekadilci niso imeli pravice do nakupa cigaret. Taki kadilec je lahko kupil trideset cigaret na mesec, to se reče, ena cigareta na dan. Plačilne bone za cigarete je zbral sobni starešina. On je tudi cigarete v kontini prevzel in razdelil med kadilce. Bilo je tudi mnogo nekadilcev, ki so se prijavi, da so kadilci. Ob prisotnosti sobnega starešine so vsi potegnili kakšen dim. Nekadilec je dal cigarete svojemu prijatelju. Na ta način se je število cigaret kadilcem povečalo. Enkrat na mesec je bil praznik za kadilce. Pa kaj, ko je cigaret tako hitro zmanjkalo.

Za plačilni bon dveh RM se je dobila vstopnica za v kinodvorano, za eno filmsko ~~predstavo~~ predstavo. Za bon dveh RM se je dobila tudi vstopnica za „Bordel“, za dvajset minut naslade z ženskami, kdor je imel plačilni bon dveh RM, si je za to vrednost pridobil lahko samo eno, od treh naštetih stvari;

Enkratni nakup tridesetih cigaret, za cel mesec; vstopnico za enkratno filmsko predstavo, ali za eno vstopnico za bordel. Za kaj drugega se pla, cilni boni v Buchenwaldu niso mogli uporabiti. Kantine je bila vedno zaprta. Jaz sem prvo nagrado, dve RM, porabil za eno filmsko predstavo. Drugo nagrado, dve RM pa sem potrošil za cigarete, ki sem jih kot nekadilec dal prijateljem.

Antifasistično gibanje v Buchenwaldu

Ta prevezena notrajna uprava taborišča v Buchenwaldu, je ilegalna „Mednarodna anti-fasistična organizacija“, zelo razširila svojo politično dejavnost. Ta politična organizacija je obstajala že od začetka nastanka Buchenwalda. Pod vodstvom nemških komunistov, se je komaj obdržala, v času nesnosnega terorja in trpljenja v tem taborišču. In prav ta strahovit teror, je spogumil Buchenwaldske ^{komuniste}, da so se odločili za tvegovanje. Kot sem že opisal je to tvegovanje uspelo in politični zoporniki so prevzeli notrajno upravo taborišča. S tem si je ta organizacija ustvarila pogoje, da razširi svojo politično dejavnost, in da jo tudi nenehno krepi.

Ilegalna mednarodna antifašistična organizacija, je bila organizirana v trojkah. Vsak član trojke je vedel samo za tri ali štiri sodelavce. V slučajih izdaje bi bili izdani samo trije, največ štiri člani organizacije. Naloga vsake trojke je bilo, da spodbudno vpliva na druge zapornike, da se seznanijo s socializmom in z dogodki na bojiščih ter, da jih pravilno prenaša na svoje okolišje. Pa še to, da izvršuje konkretne naloge organizacije.

Ilegalna antifašistična organizacija si je ustvarila tudi močno ~~obveščevalno~~ obveščevalno službo. V taborišču so bile pisarne, v katerih so SS-ovci vodili tudi evidenco, za podružnične taborišča. V teh pisarnah so odrejali zapornike na razne delovne komande, preskrbo taborišč, odrejali zapornike za transport, sprejemanje novih transportov. In tako dalje. Kot uradne osebe, so delali v teh pisarnah tudi zaporniki. Na komandi kot čistilci, v SS kuhinjah kot lupilci krompirja. Vse skupine, ki so delale v neposredni bližini SS-ovcev, je vodilo ilegalna antifašistična organizacija, odrejalo samo zanesljive zapornike. Ti so obveščali organizacijo o vsem, kar so videli in slišali, o delu in namerah SS-ovcev. Ti zaporniki, ki so imeli vodilne funkcije, so od antifašistične organizacije dobili navodila, kako naj delajo, da bodo ukrepi SS-ovcev, čim bolj prižadeli zapornike.

Po prevzemu notrajne uprave taborišča, je vodstvo ilegalne mednarodne antifašistične organizacije temeljito izrabilo priliko, da nastartirajo svojih ciljev. Zadane naloge pa niso bile lahke. Odpraviti je bilo treba teror do ~~na~~ najnižje možne mere. Odpraviti dezorganizacijo in upeljati zavestno disciplino, takšno, ki bi jo sprejeli tudi SS-ovci. Bilo je še nestetih drugih nalog, ki jih ne bi podrobneje omenjal. Še v drugi polovici leta 1943, si je antifašistična organizacija zadala še eno zelo težko nalogo, ki je bila pa najbolj tvegana. Ta naloga je bila: organizirati vojaško organizacijo iz vrst zapornikov - pristo, voljcev. Ustanovile je ilegalno vojaško organizacijo in napravila načrt za osvoboditev zapornikov iz Buchenvalda. Kolikor mi je znano je iz priprave, ~~ki~~ zapornikov, ki so v teh trojkah vojaških sodelovali, je bil načrt za osvoboditev zapornikov iz Taborišča - dvakrat preložen. Preložen je bil zaradi prevelike premoči posadke SS-ovcev. Videli so, da bi tak podvig zahteval preveč žrti. Zato so ta načrt ~~opustili~~ preložili do prilike, ki bi ga bilo ^{možno} izvesti z manjšimi izgubami. Ilegalno vojaško ^{organizacijo} pa so organizirali in krepili, prav tako po trojkah. Antifašisti političnih trojk niso vedeli ničesar o ilegalni vojaški organizaciji, razen zelo redkih izjem. Konspiracija je delovala brezhibno,

Vodstvo ilegalne mednarodne antifasistične orga-
nizacije je vedelo, da je za izpolnitev radonih na-
log in za obstoj organizacije ^{nujno} da preprečuje transport,
tiranje svojih članov, iz Buchenvalda. Da ji je
v veliki meri to uspelo, gre glavna zasluga vsem
tistim zapornikom, ki so delali v pisarnah. Ti so
po navodilih antifasistične organizacije reševali zapor-
nike iz predvidenih transportov. Spreminjali so trans-
portne liste. Spremenjeni transportni spisek pa se
številčno od pravega, ni smel razlikovati. Da so
spremenjen transportni spisek številčno urečili, so
morali prej poiskati prostovoljce, ki bi šli z dolo-
čenim transportom. Te prostovoljce so najpog-
osteje dobili med kriminalci. Če jim v pisarnah
ni uspelo spremeniti transportnega spiska, so jim
pri tem pomagali zdravniški zaporniki. Za prizadete
zapornike so dali napačne diagnoze, in zdravili
sicer zdrave ljudi. Dali so jim na roke ali noge
movčne obloge, in tudi operirali zdrave slepiče.
Zapornikom ^{ki so imeli} od zdravnikov listek, da so v bolniškem
stoležu ni bilo treba iti s transportom. Bili so
spravljani.

Zaporniki, ki so delali v pisarnah in zdravstveno
oselje, so bili zanesljivi antifasisti. Naloge or-
ganizacije so izvrševali zavestno in predano. Zave-
dajo se, da mnogo tvegajo. Če bi jih SS-ovci

odkrili bi izgubili svoje glave, če prej pa bi jih mučili. Kljub veliki pripravljenosti niso mogli vedno uspeti. Njihov uspeh je bil odvisen od mnogih okoliščin. Mnogim tovarišem antifasistom niso mogli pomagati, da bi ne bili transportirani. Kljub transportiranju antifasistov je ilegalna mednarodna ~~antifasistična~~ antifasistična organizacija naraščala in se krepila.

V koncentracijske taborišče je prišlo precej takih tipov, ki so sodelovali z Gestapo in z SSovci. Svojim gospodarjem niso bili več potrebni, ali pa so prišli v nemilost in poslali so jih v taborišče. Z izjemo teh tipov, bi lahko trdili, da so so bili vsi zaporniki - antifasisti. Tendar bi jaz delil antifasiste v dva dela, - aktivne in pasivne. Manjši del je bilo organiziranih antifasistov, ki so bili povezani v trojke. Večji del zapornikov pa ni bilo organiziranih politično. Da bi bili vsi zaporniki organizirani antifasisti, je nemogoče. Saj je bilo treba vsakega preveriti in preceniti, če je pripravljen sodelovati. Vsak aktiven antifasist je moral za svoje delo jamčiti z življenjem. Tudi mene so preverjali in sem bil šele po šestih mesecih v Buchenwaldu, povabljen k sodelovanju v trojki. V trojkah nismo uporabljali priimkov, samo imena. Navodila smo dobivali vedno od istega tovariša.

Koliko aktivnih antifasistov je imela ta organizacija? Trdim, da tega še vodstvo ni vedelo. Četiti pa je bilo, da je to zelo močna organizacija.

V decembru leta 1943, so pripeljali drugi večji tran, sport Jugoslovancev, ki so skoraj v celoti ostali v Buchenwaldu. V domovini so vsi sodelovali v NOB, kot aktivisti in borci. Nekateri so se borili pri Su, tjeski. Iz domovine so prinesli mnogo novic, o bojih z Nemci, ustaši in četniki, ter drugimi pomagači okupa, torja. Priporočevali so nam o požigih, o mučenju in o množičnih pokolih. O početju nacistov v Jugoslaviji smo precej vedeli. Tode novice iz ust rojakov smo kar požirali. Zanimale so nas tudi podrobnosti. Vsak prosti čas smo izkoristili za take pogovore. Vseh Jugoslovancev, ki so bili transportirani v Buchenwald je bilo okrog trideset tisoč. Ker so jih transportirali naprej v druge taborišča, jih je ostalo v Buchenwaldu samo okrog en tisoč.

Ne pozabimo tovaršev, ki so bili v domovini parti, zani in aktivisti, smo ustanovili svojo organizacijo. Imenovali smo jo "Jugoslavanska zajednica". Imela je ekonomski in politični pomen. To je bila kolektivna organizacija, kakršno smo imeli še eno leto poprej v Reniciji v Italiji. ~~_____~~

Vsak član se je prostovoljno obvezal, da v slu-
 pošu, da prejme paket, da ga vroči Zajednici
 ne razpolaga, vse te dobrine iz paketov, ali pa
 če so bile dobrine iz drugih virov, je prevzel od
 bor treh ali več članov. Na ta način zbrane
 dobrine ^{je razdelil} zopet poseben odbor. Po številu članstva
 so bile te dobrine zelo majhne, zato se tudi mi,
 so razdeljevale ne vse člane Zajednice. Obrok
 hrane v ambulantih je bil zelo majhen, zato so bili
 teh dobrin deležni najprej bolniki ki ležali v
 ambulantih. Kot drugi so bili na vrsti mladostniki.
 Med mladimi je bilo precej obolelih s tuberkulozo.
 In če je bilo še kaj teh dobrin, so jih prejeli
 člani ilegalne vojaške organizacije. Bilo je po-
 trebno, da obdržijo kondicijo, da bodo sposobni
 za boj, če do tega pride. Jugoslovanci ki so se
 prostovoljno vključili v ilegalno vojaško organizacijo
 je bilo okrog sto. Zaradi stroge tajnosti dru-
 gi člani ~~Zajednice~~ Zajednice niso smeli vedeti da ob-
 stoj ilegalne vojaške organizacije. Tudi niso smeli
 opaziti, da ti vojaški prostovoljci dobivajo dobrine
 od Zajednice. Ni pa moglo biti čisto neopazno.
 To so prvi opazili tisti, ki niso hoteli biti člani Zajednice.

Omeniti moram, da so paketi za Jugoslovane pri-
 hajali največ iz Slovenije, tudi iz Zagreba. —

Manjša skupina Slovencev, je odklonila sodelo, ranje z Zajednico, iz materialističnih razlogov. Moje osebno mnenje je pa to, da je bil zato tudi politični razlog. Tendar se tega razloga niso upali naglasiti. Ni jim bilo všeč, da v Zajednici širimo socialistične nazore. Bili so iz boljših družin in so večkrat dobivali pakete. Govorili so, da ~~to~~ hočejo sami razpolagati s svojimi paketi; in da sami dajejo od paketov, kar oni hočejo. To so tudi v nekaj primerih storili. Dali so me, katerim, da so jih dobili pod svoj vpliv. V svoj krog so vabili tudi mene. Vprašali so me če sem že kaj dobil živil ~~od~~ Zajednice. Odkrito sem povedal, da še nisem dobil, da je teh dobrin malo, da se tisti ne dobijo, ki so nujno potrebni. Očiteli so mi, da sem preskromen. Da naj izstopim iz Zajednice in da bom pri njih deležen dobrin iz paketov. Niti promislil nisem nato, da bi se jim pridružil. Njihovo lepo zvenече vabilo se mi je upiralo. Prisepetovali so mi, da v Zajednici ekonomski kradejo in delijo po poznavanju. Sami, da so to videli, Da lahko s pričami dokažejo.

Ti nasprotniki Zajednice so se trudili, da bi videli kakšne nepravilnosti ~~načinu~~ pri delitvi dobrin v Zajednici. Stem bi si pridobili opravičilo za

svoje trditve. Opazili so, da so nekateri pri
 Zajednici dobili živila, ki pa niso bili ne bolni
 in ne mladoletni. Nasprotniki Zajednice so imeli
 to za dokaz, da ekonomski kradejo in, da delijo
 svojim prijateljem. Seveda niso vedeli in tudi niso
 smeli vedeti, da tisti, ki po njihovem niso bolni
 in ne mladoletni, pa so prejeli skorjo prepečenca,
 da so to prostovoljci ilegalne vojaške organizacije.
 Vsaka večja narodnost v taborišču Buchenwaldu
 je imela svoje skupine ilegalne vojaške organi-
 zacije in jih tudi podpirala. Prav tako ~~so~~ ^{smo} tudi
 Jugoslovani podpirali svoje. Prostovoljci so bili
 sami preizkušeni borci, ki so se že z orožjem borili
 proti okupatorju. Tudi v taborišču so se pripravljali
 na oborožen spopad s posadko SS. Zato niso
 smeli telesno pešati, in so dobivali materialno
 pomoč od Zajednice. Bila je to zelo stroga taj-
 nost, zato nergači tega niso vedeli. Spominim
 se, da smo te problem obravnavali po trojkih.
 Sklenili smo, da te, ki nočejo biti v Zajednici -
 pustimo pri miru. Da je sodelovanje v Zajednici
 polno prostovoljno. Da medsebojne spore re-
 šujemo na miren način in se razvednemo za
 bratstvo in enotnost Jugoslovancev. Tej politični
 vrednoti in pa za dobre odnose med seboj, smo
 Jugoslovani, posvečali veliko pozornosti. In zaradi
 tega tudi uživali ugled, pri drugih narodnostih
 v Buchenwaldu.

Poznal sem nekaj tovarišev, ki niso hoteli sode, lovali v naši Jugoslovanski zajednici. Kljub temu so bili odnosi med nami dobri. Visto pa ve, deli, da so med njimi ~~nekaj~~ tudi zelo slabi tovariši. Kot materialistični nergači so iskali tudi vzroke za spor. (Prav ti nergači so tri leta po končani vojni pripravili lažnjive očitke proti Slavku Figarju in Jozesu Rancingerju. Vsem jugoslovonom, ki so bili kot politični zaporniki v Buchenwaldu je znan proces proti omenjenima tovarišema. Obsojena sta bila na dolgaletne zaporne kazni. Znana pa nam je tudi njuna popolna rehabilitacija, katere smo se veselili vsi, ki smo bili prepričani, da je bila očitka krivična.)

Naj povem še to, da smo bili vsi člani Jugoslovanske zajednice, hkrati tudi člani ilegalne Mednarodne antifašistične organizacije. Ta ilegalna politična organizacija je bila močna politična vez med zaporniki vseh narodnosti, v taborišču. Politična morala je bila zvesta in odgovorna na visoki ravni. Antifašistične organizacije je ustala, novila svojo ~~vojno~~ vojaško organizacijo. Te borbene skupine so Buchenwald tudi rešile po polnega uničenja. Z majhno količino orožja so se spustile v boj z SSovskimi krvoloki.

Miting v Buchenwaldu.

V koncentracijskih taboriščih ni bilo mogoče se kulturno udejstvovati. To je bilo prepovedano. Tudi čase ni bilo. Nismo imeli niti časa da bi se po napornem delu odpočili, naspali. Tode posamezne skupine so se občasno le zbrale in zapele svoje narodne pesmi. Drugi pa smo prisluhnili. V letu 1944 smo Jugoslovani imeli svoj pevski zbor, okrog trideset pevcev. Z ozirom na obstoječe taboriščne razmere, se je dokaj pridno shajal na vaje. Organiziral in vodil ga je tovariš Simen Martinyak, koroski slovenec. Nacisti so ga aretirali že leta 1939. Celih šest let je preživel kot politični zapornik v taborišču Buchenwald. Kot avstrijec je postal, po priključitvi Avstrije k Nemčiji, nemški državljan. Nacisti so ga tretirali kot Nemca. Nosil je nemški politični znak. Z svojo iznajdljivostjo je mnogo pomagal sotovaršem. Je okroglega obraza in močne postave. Z njegovega obraza se odseva iskrena dobrodušnost. Je vedno dobre volje, čustven in razpoložen za pogovor, ki ga rad zabeli s humorjem. Tovarš Simna smo radi srečevali. S svojo pojavom je spodbujal upanje v konec trpljenja. Kljub svojim letom je še vedno tak, kot sem

ga predstavil. Živi na Koroskem v Avstriji. Ob vsakem tovariškem srečanju nas obišče.

Na začetku leta 1944 je Tovariš Šimen Martinjak organiziral pevski zbor in ga vodil ob osvoboditvi Buchenvalda. Ob nedeljah popoldan smo imeli prosti čas, ki so ga pevcii pridno izkoriščali. Pevske vaje so imeli v umirobljenih barak v katerih so bili Jugoslovani. Skrbeli so tudi za varnost, da se morebit ne bi približal kakšen SSovec. Pevci so vodili narodne in partizanske pesmi. Tem vajam sem bil večkrat prisoten kot poslušalec. V tem zboru so peli Slovenci, Srbi, Hrvati, Dalmatinci, Črnogorci. Povdariti moram, da se v Buchenwaldu nismo razlikovali po narodnosti. Bili smo Jugoslovani.

Nekaj dni pred prvim majem leta 1944, se je med zaporniki, po trojkah razširila vest, da ~~sta~~ rodstvo antifašistične organizacije, pripravlja miting. To naj bi bila javna prvomajska proslava v Buchenwaldu, s kulturnim programom. Te proslave naj se udeležimo v čimvečjem številu. Da bo v našem taborišču javna prvomajska proslava, je bilo marsikomu težko verjeti. Z radostjo smo pričakovali prvi maj.

Príčkakovali smo ga tudi s strahom, saj nismo mogli verjeti, da nam bodo S Sovci to prire, ditev dovolili. Prej smo pričakovali napad s težkimi posledicami.

Prvi maj leta 1944. Zbrali smo se že v dopoldan, skih urah, na slavnostnem prostoru. Bil je dokaj velik prostor, obdan s treh strani, dvonadstrop, nih stavb, pralnice in garderobnege skladišča. Ta prostor so zeporniki napolnili tako, da je bil premajhen. Napolnili so tudi široko ulico, ki je vodila v ta prostor. Otvoritev mitinga, so za, porniki vseh narodov pozdravili z bučnim plaskanjem. Nastopili so v glavnem Čehi, Rusi, Poljaki, Nemci, Nizozemci, Francozi in tudi Jugo, slovani. Nastopajoči so predvajali razne skeče, ki so imeli tudi politično ostrino. Peli so narod, ne pesmi, pa tudi borbene. Med borbenimi pes, mi, je bilo na sporedu tudi slovenska, "Kosec koso brusi". Izvajanje tega programa, ki je tra, jal tri ure, je bilo tako temperamentno, da je bilo prav čutiti kot, da je prišel iz ilo, veškega srca sila, ki je bilo že dolgo tlač, ne in zaprta. Ta temperamentnost se je razli, la tudi med gledalce. Z bučnim plaskanjem in vzkliki so nagradili izvajalce programa.

Moram pripomniti, da je bilo med zaporniki, ki so prisostvovali tej lepi prireditvi, kljub vselem vzdušju precej tesnobe. Ta je ovirala, da mi prišlo to veselo vzdušje še do večje sprastitve. Tesnoba se je naselila v našo notrajnost že davnno, od trenutka ko smo prišli v kremplje našemu sovražniku. Lotevala se nas je bojazen, da bi SSovci prihrumeli in nas napadli. Vendar se je izteklo vse dobro.

Praznovanje prvega maja leta 1944, je bilo prvo in edino organizirano slavoje ~~in internaciji~~ ki smo ga praznovali v internaciji. Ta veseli dogodek nam je ostal v lepem spominu. Želja nas vseh je bila, da bi vodstvo antifašistične organizacije, se pripravilo kakšen miting. Za kaj takega pa niso bile več dane možnosti. Tako je ta miting ostal enkrat in neporaben.

Šele po osvoboditvi Buchenvalda se zvedel, kako je do tega mitinga prišlo in kaj je pripomoglo, da je uspel. V Nemčiji so do sedaj že vrsto let praznovali prvi maj, kot svoj nacionalni praznik. Obveščevalci ilegalne antifašistične organizacije, so zvedeli, da se SSovci pripravljajo na to praznovanje. Veliko SSovcev, da bo praznovalo izven Buchenvalda.

Na podlagi teh vesti, je taboriščno vodstvo zaprosilo komandanta, za dovoljenje, da bi tudi zaporniki praznovali prvi maj. Predložili so mu program, ki je bil dokaj zmeren. Verjetno je bil komondant dobro razpoložen, in je dovolil praznovanje. Prvega maja leta 1944, je odšlo res veliko SS-ovcev praznovat izven Buchenwalda. Sprosadko so ostali samo dežurni oficirji. Tudi ti so praznovali in se opijali v svojih zabaviščih. Zaporniki so tako nemoteno izpeljali prvi miting. Odobrenemu programu so dodali še veliko točk s politično astino. To praznovanje je pripomoglo, da se je morale med zaporniki precej dvignile. O tem dogodku smo se še dolgo pogovarjali. Mnogi so v svojem pretiravanju pričakovali skorajni konec ~~vojne~~ vojne. Tode vojna je še celo leto zahtevala mnogo trpljenja in mnogo človeških življenj.

Tojovski prostovoljci iz vrst zapornikov v Buchenwaldu - so bili dvojni.

V jeseni ~~1944~~ 1944, so se vsi dogodki, na vseh frontnih bojiščih odvijali, v prid zavežniškim silam - borcem za svobodo. Vsi zmaki so pričali o tem, da bo v nekaj mesecih konec vojne.

Nemški politični zaporniki so bili ~~prvotno~~ prvi organizatorji "Illegalne mednarodne antifašistične organizacije". Že v letu 1942 ^{so imeli} vojaško organizacijo in svoj borbeni načrt za osvoboditev zapornikov iz taborišča Buchenwald. Seveda, radi ~~na~~ višje sile, so morali načrt večkrat odložiti in čakati boljše prilike. Ker če bi načrt spodletel, bi SS-ovi izvedli množičen pokol v taborišču. Do jeseni 1943 so tajno vojaško organizacijo razširili skoro na vse narodnosti v taborišču. Novice o dogodkih z bojišč so bile spodbudne za antifašiste v Buchenwaldu. Njihova osnovna skrb je bila, da pri ^{vseh} narodnostih pridobijo čim več, za borbo sposobnih prostovoljcev. Ti prostovoljci so bili pravežani v posebne vojaške trojke. V oktobru 1944 sem bil povabljen, naj sodelujem v ~~tej~~ tajni vojaški organizaciji, od tovariša, ki je prevzel mojo politično trojko. Po krajšem razgovoru je ugovarjal, da ne pridem v postel, ker še nisem bil vojak in tudi orožje nisem poznal. Vsek v tej organizaciji mora imeti vojaške izkušnje. Ko se je razšla, me je opozoril na konspiracijo in, da o tej zadevi ne bova več govorile. Na ta način sem izvedel za obstoj tajne vojaške organizacije, političnih zapornikov v taborišču Buchenwaldu. Konspiracija je bila na visoki, vse do osvoboditve taborišča nisem od nikogar slisal, ki bi kaj omenil v zvezi s to organizacijo.

Nemci so imeli na vseh bojiščih ogromne irga-
 be - materialne in človeške. Tekle jim je voda
 v grlo. Toda ni jim bilo še dovolj prelite krvi.
 Boriti so se hoteli še naprej. Do zadnjega mo-
 ža, kakor so vedno poudarjali. Svoje vzeli so
 na bojiščih so krpali, z mobiliziranjem že med
 65 let starimi možmi. Mobilizirali so tudi 15-
 16 letne mladenice. Prostovoljce so novočili tudi
 med kriminalci v koncentracijskih taboriščih.
 Povsem je razumljivo, da so se kriminalci za
 prostovoljce javili - tisti, ki so bili pravi "ročni"
 ci, obsojeni na dolgoletne zaporne kazni. To
 so bili v našem taborišču "druge vrste" prosto-
 voljci. Prijavilo se jih je nekaj manj kot dva
 tisoč. Nacisti so jim obljubili, da bodo po končani
 vojni svobodni in da jim bodo izbrisali vse kazni.
 Prostovoljnost pri nacistih ~~pa~~ pa je tolmačiti tudi
 kot preisilo. Saj bi lahko kriminalce odposlali
 na bojišča pravilno. Še prej pa bi bilo pričako-
 vati, ~~da~~ če bi odklonili, da jih likvidirajo.
 Ti prostovoljci so bili sproščeni delo v taborišču.
 Nekaj tednov so jih pripravljali za vojake. Vježbali
 so se na zbornem mestu taborišča. Po taboriščnih
 ulicah so v zelrastih oblekah korakali od
 jutra do večera, prepevaje nemške udarne
 pesmi. V tem času so prejemale hrano iz
 SS kuhinje. Po nekaj tednih pa so jih odpeljali
 na fronto.

Stem, da je precejšen del ~~koncentracijskih~~ ^{kriminalcev} odšlo iz taborišč, je bilo zelo ugodno za antifašiste. Pričakovati je bilo, če bi prišlo do oboroženega spopada, med tajno vojaško organizacijo antifašistov in SSovci, da bi se kriminalci pridružili SSovcem. To pa bi bilo za politične zapornike zelo neugodno.

Evakuacija.

Nemška nacistična vojna zver je bila obkoljena z vseh strani. Zavezniške osvobodilne sile, so ji zadajale smetne udarce. Toda ta zver se je udarcev krievito otepala. Udarce je tudi krepko vračala. Svojega skorajšnjega pogina se je zavedala. Toda tega ni hotela priznati. Pred svojim poginom je imela še silno željo, ki jo je še bolj kot kdajkoli prej - gasila s človeško krvjo. Zahtevala je še mnogo - mnogo človeških življenj na bojiščih in v koncentracijskih taboriščih.

Koncentracijske taborišče so bile natrpana z zaporniki. Prižgali so vedno nove Transporte civilov. Pred napredujočo rdečo armado so se nacisti umikali ne boljše položaje. Pri umikih so uničili vse kar jim je bilo mogoče in ubijali civilno prebivalstvo. Mnoge so transportirali

in jih pripeljali v Nemčijo v koncentracijsko taborišče. Tako so preprečevali, da prebivalstvo ne bi prišlo v roke rdeči armadi. Kolikor smo bili bližje koncu vojne, toliko pogostejše so prihajali transporti v naše taborišče. Gneča po borakoh je bila vsak dan večja. Poznalo se je tudi pri obrokih hrane, ki so bili pogosto manjši. Lakota je bila vsak dan bolj očitna. Kljub velikemu prizadevanju je čistota močno nazadovala. Vse našeto pa je še veliko bolj prizadelo zapornike v malem taborišču.

Bojišča so se približevala, vsak dan bolj tudi obrobni koncentracijski taboriščem. V strahu, da zavezniške sile ne bi zajele zapornikov, so jih nacisti ~~evakuirali~~ evakuirali v notranjost Nemčije. Izpraznjenih ^{taboriščih} so uničevali vse, kar bi lahko pričalo proti njihovim zločinom. Transporti zapornikov, ki so jih evakuirali iz drugih taborišč, so prihajali tudi v Taborišče Buchenwald. Za zapornike je bilo to neizmerno trpljenje. Morali so na dolga potovanja peš, ~~in brez hrane~~ in brez hrane. Slabo oblečeni. K trpljenju je prišlo tudi zimo. To so bili transporti smrti. Od januarja 1945 do osvoboditve Buchenwalda vse pogostejši. Evakuiranci so nam pripovedovali o grozodejstvih SSovcev, ko izvršujejo evakuacijo taborišč. Čeprav so prihali iz raznih taborišč

so nam priporočali isto. Ko je obstajala neverjetnost, da zverniške zasedejo koncentracijsko taborišče, so SSovi pogнали zapornike iz taborišča v obupen marš. Če jim ne dopušča čas, da bi izgnali v transport vse zapornike - ostale kar postrelilo na zbornem mestu. Da kdor ne zdrži marša, ~~ga~~ da zastaja, ga kratkometno ustrelijo in zavečejo na rob cestice. Na te način pobitih zapornikov je bilo veliko. Tak smrti marš so zdržali, le zdravi in odporni. Te novice so nas zelo pretresle. Vedeli smo, da bo tudi taborišče Buchenwald, kmalu doletela ista usoda. Sklep naše anti-fasistične organizacije je bil, da se upremo, če pride do evakuacije, da se pustimo pobiti rajši v taborišču, kakor v transportih smrti.

Živčna napetost v taborišču je naraščala iz dneva v dan. Zverniške letale so preletavala naše taborišče noč in dan. Zapadna fronta je bila vsak dan bližje. Pričakovali smo, da bo v nekaj dneh konec trpljenja v Buchenwaldu. Toda kakšen bo ta konec? To je bila vprašanje, ki je morilo vse, kega posameznika. Čeprav je že močno dišalo po svobodi, smo bili prej pripravljeni na smrt. Zavedajoč se, da so krvoločni SSovi zmožni, da nas vse pobijejo. Mučile so nas grozne misli in spreletaval nas je strah.

Tudi SSovci so bili vedno bolj vznemirjeni. Slovenci so premišljevali kako bodo reševali svoje glave. S svojo krotostjo, do Zapornikov pa niso hoteli popustiti. Njihova oholost se je še celo stopnjevala. Se R ostrejšim tonom so ukazovali. Pojčali so strože. Vse pogostejše so se kričavo oglašali po zvočniku. Na komando so pozivali starešine borak in kapote ~~delavcev~~ delovnih komand. Od njih so zahtevali, da kljub bližajoči se fronti ohranijo red in disciplino v taborišču. Starešine in kapoti bodo za nered in popuščanje v taborišču ^{proje} ki bodo to plačali s svojimi glavami. Se zadnje dni njihove strahovlade, so nam vse, pljali strah in grozili s popolno likvidacijo taborišča. Da so kaj takega možni v to smo jim tudi verjeli. Za njih smo bili še vedno ničle.

Komand taborišča je dne 4 aprila 1945, ukazal, da se taborišče blokira. Zaporniki vseh delovnih komand izven taborišča niso šli na delo. To so bile proizvodne delovne komande, ki so delale predvsem v tovarnah orožja. Delali so samo v delovnih komandah znotraj taborišča - taboriščna preskrba. Izhod iz taborišča je bil nemogoč. S temobom v naših srcih, smo vedeli, da ta ukrep pomeni - evakuacijo taborišča.

Naslednji dan, 5 aprila, so po zvočniku pokli-
 cali večje število zapornikov po številkah. Javiti
 bi se morali na komandi. Ker se pozvani niso
 javili, so poziv še nekajkrat ponovili, brez uspeha.
 Kmalu za tem je sledila večkratni poziv, da se
 morajo vsi Židje postaviti na zbornem mestu.
 To je bil znak, da se evakuacija začne. Toda
 Židov je le malo prišlo na zborna mesto. Bilo jih
 je premalo za en transport, zato so te nagnali
 v velik ograjen prostor Mibau, v bližini krematorija.
 Ker se mnogi Židje niso odzvali pozivu, se je
 priposlila v taborišče večja skupina, nočno
 oboroženih SSovcev, ki so z silo zganjali Žide na
 zborna mesto. Židje so pred njimi bežali, se po-
 mešali med druge zapornike, ki so jih skrivali.
 Z svojih oblek so trgali židovske znake. SSovci so
 na bežeče okrog barak streljali in jih tudi nekaj
 pobili. Uspeh tege lova na Žide, je bil samo
 delen. Samo nekaj so jih prignali na zborna
 mesto. SSovci so bili iznenadeni nad nepos-
 lušnostjo zapornikov. Zdelo se nam je, da se jih
 je lotil celo strah pred izčrpanimi okostnjaki.
 Židje, ki so prišli na poziv in tisti, ki so jih s
 silo prignali na zborna mesto, so morali prvi
 na mučenisko pot v neznanost. To je bil prvi
 transport evakuacije. Veliko Židov pa je bilo
 skritih v taborišču. Kmalu zatem so iznenadili
 ruske vojne ujetnike, ki so bili v treh barakah.

~~Do 7 aprila so spravili s tem~~

Po noči so jih obkolili in jih transportirali. S Sovci so ~~previdno~~ imeli vojne ujetnike za nevarne. Zato so jih iznenadili. Stem pa so tudi pripravili hud udarec antifaštom. Soj so bili vsi ruski vojni ujetniki organizirani v tajnih vojaških skupinah, mednarodne ilegalne antifašistične organizacije. Do 7 aprila so spravili še nekaj ~~to~~ Transportov iz korantenskih barak.

Iznenada zahteva komandant taborišča izro, čitev šestinštirideset zapornikov, naših tova, risov različnih narodnosti. Obenem obljublja, da se evakuacija ne bo izvršila, ter, da nas bodo prepustili Amerikancem. Seveda te hincuske poteza komandanta se ni uresniči, le. Zato je poslal nekaj svojih krvolokov v taborišče, da poiščejo zahtevane zapornike. Sotovaristi zaporniki so poskrbeli, da jih niso našli.

S Sovci so mislili, da so ti zahtevani zaporniki politični voditelji. Za so jih hoteli likvidirati. Mislili so, da ti hujšajo množico, da ni več prokorne njihovim ukazom. Nobeden izmed šestinštiridesetih zahtevanih zapornikov ni bil v političnem vodstvu tajne politične organizacije. Dobili so pač naporne podatke od zapornika, ki so ga mučili. S Sovci so ~~se~~

vedeli, da se zelo bojimo evakuacije. Zato so ~~na~~ hinarvsko obljubili, da se evakuacija ne bo izvršila, in da nas bodo izročili Amerikancem. Seveda se protiuslugi so zahtevali omenjene tovariste. Toda, kdo naj jim verjame? Drugo se ~~je~~ bolj važno vprašanje. Ali je kdo med zaporniki, ki bi hotel svoje tovariste izdati, pa čeprav za ceno svojega življenja. No, ker izdajalec ni bil med zaporniki ~~razen~~ razen tistega, ki so ga v bunkerju mucedli, zato so se SSovci močno usteli. V tem primeru je bil en izdajalec premalo, da bi kvotniki dosegli uspeh.

Dne 8 aprila ukaže komendant taborišča popolno evakuacijo. Po zvočniku so kar naprej kričavo zahtevali postrojenje zapornikov na zbornem mestu, po barakah. Vsi zaporniki, svojih barak nismo zapustili. Politično vodstvo je naročilo, naj bomo pripravljeni na najhujše. Na zbornem mestu ne smemo brez povelja političnega vodstva s taborišča. Veliko barok so SSovci zamonj pozivali, ~~da se postrojijo na~~ zapornike na zbornem mestu. Vodstvo ilegalne „Mednarodne anti-fašistične organizacije“ je sistematično sabotiralo ukaze SSovcev. Uhotelo je pridobiti ne časa. Čutili je bilo da so zavezniške sile vedno bližje, Zato so SSovci še naprej uporabljali silo.

Vdirali so v taborišče in obkoljevali zapornike. S streljanjem v množico so odpremljali Transporte iz taborišča. Zaporniki so najbolj nudili odpor v velikih barakah, v centru taborišča. Tam prav v centru je bil dosežen največji uspeh ~~sabotaže~~ sabotiranja.

SSovci so si izmislili zvijačo. Prevedali so delitev obrokov hrane po barakah. Hrano so nekaj dni delili samo na zbornem mestu. To pa je bilo za mnoge zapornike usodno. Sestrskani okostnjaki so navolili na prono, jeno hrano na zbornem mestu. Tukaj so jih SSovci obkolili in niso se mogli več vrniti v barake. Odgnali so jih v neznanost. Prepričevali smo tovarise naj ne nasedajo zvijači na zbornem mestu. Če gredo tje po hrano, gredo v gotovo smrt. Mnogi so to razumeli, mnogi pa so kljub temu šli po hrano in se niso več vrnili.

Ukrajinske antifašistične organizacije se je odločilo za reševanje zapornikov iz nastavljene pasti. Hitro so organizirali posebne redarje z belimi trakovi na rokavih. Vsak redar je imel še nekaj belih trakov v žepu. Odsli so na zbornost

mesto in iskali znance sotovarise, koparno so jim natoknili beli trak na levi rokar in jih pozvali naj jim sledijo nazaj v barake. SSovi so neovirano pustili vsakomev priti na zborna mesto. Vniter pa je bila nemogoča. Vnili so se lahko samo tisti, ki so imeli bele trakove.

SSovi so mislili, da so to pomožni redarji ta, boritične policije „Lagerschutz“. Na ta način je anti-fašistični organizaciji uspelo rešiti iz evakuacije precejšno število zapornikov. Vsake narodnost je reševala svoje sotovarise. Prav tako tudi jugoslovanska. Tisti, ki so bili rešeni se niso več po-
dali po hrano na zborna mesto. Somo eden izmed jugoslovanov se mi dal prepričati. Ker mi je bil ta tovaris zelo znan, bom opisal ta primer. To je bil Anton Novak, doma iz Dolge vasi pri Kočevju. Možakar je bil star okoli 65 let. Zelo trimaste narave. ~~Zelo~~ Kljub svoji starosti je bil videti, se kar zdrav in krepak proti drugim. Zelo je trnul, da je ločen in, da on gre po hrano, kjer jo bo dobil, da naj ga nič ne komandiramo. Naši redarji so ga dvakrat rešili z zbornega mesta, ko je tam čakal na hrano. Bil je ^{re}zen in je preklinjal, zakaj ga ne pustimo, da bi šel po hrano. Žočel se nas je izogibati, ^{ker} smo mu prepričevali, da bi ponovno odšel po hrano. Izkoristil je priliko in skrije v tretje odšel v nastavljeno post. Spret smo ugotovili, da Novaka ni med manj.

Toda v tretje našim redarjem ni uspelo, da bi ga našli. Bili so preporní. Odsel je s transportom smrti. Nismo ga nikoli več videli. Z množico nesrečnikov je izginil brez sledu.

Če bi Anton Novak znal krotiti svojo lakoto, se nekaj ur in bi ne šel v nastavljeno past, bi bil ostal živ. Proti večeru so do te dan prenehali z evakuacijo. Taborišče se je nekoliko pomirilo od živčne napetosti. Našim organizatorjem je uspelo izkoristiti priliko, da so preli, sili S Sovce, in dobili smo zvečer hrano po ba, rakah. Vsi, ki smo Novaka poznali smo med jedjo ugibali ~~mati~~ njegovi usodi.

Hrano so delili na zbornem mestu tudi še 9 in 10 aprila. Toda v to past je prihajalo vedno manj zapornikov. S Sovci so sedaj obkoljevali tudi barake. Začeli so v malem taborišču. Z batinami in strelí v množico so odpremljali Transporte. Pri vsakem zaletovanju in obkolitvi so jih veliko pobili. Vsi smo bili v velikem strahu da se kmalu pridružimo ubitim. Taboriščno dogajanje smo doživljali z veliko živčno napre, testjo. Bili smo tudi zelo utrujeni. Kljub temu nismo mogli spati tudi zvečer, ko se je pomirilo.

Kar naprej smo pričakovali, da nas bodo krvoloki iznenadili. Ždelo se nam je, kakor da stojimo na miniranjem prostoru, ki bo vsak čas eksplodiral z nami vred. Kljub temu smo upali - upali. Saj upanje nas je spremljalo skozi vse trpljenje, ki smo ga prestajali za žičnimi ograjami.

Premišljeval sem vsemogoče o naši usodi, pa tudi o naši ilegalni politični organizaciji. Vedel sem, da je sabotiranje evakuacije njeno delo. Da sedaj je bilo njeno delo zelo uspešno. Zaupal sem ji. Že več kot pol leta mi je bilo znano, da v okviru naše politične organizacije, obstojajo tudi oborožene borbene skupine prostovoljcev. V tem napetem vzdušju, sem imel kar naprej v mislih, te borbene skupine. Ali bodo stopile v akcijo? So morda preslabotne, da bi se spoprijele s krvoloki? Ali ni še prisel pravi trenutek za akcijo. Že razponjem v našo politično organizacijo, sem bil kar naprej v pričakovanju - akcije.

Silno smo si želeli, da bi zavezniške sile že prišle ob nas. Za nas se je fronta približevala preprosto. Iz daljave smo slišali vedno bolj grmenje topov. Zavezniška letala so ~~preletela~~ preletavala taborišče večkrat na dan, po dolgem in počasi. Posebno nad

Zbornim mestom in komandanturo. Letala so se spustila tako nizko, da bi jih celo s kamnom lahko zadeli. Na naše začudenje jim prasedka SS ni nudila nobenega odpora. Kakor so le, tako priletela, tako so tudi odletela. Toda svojo navzočnostjo nad taboriščem, so nas spodbujale

Transporti so odhajali iz taborišča do 11 aprila. Okrog 7 ure tega dne, je odšel zadnji transport. Spozivi za postrojenje so prenehali. Porvali so se nekaj starešin taborišča. Okrog 10 ure dopol, dan so porvali kapote krematorija, da naj se javi na komandanturi. Odprljali so ga v bližnji gozd, ubili, polili z bencinom in zažgali. Tako so odstranili eno zelo važno pričjo njihovih grozodejstev. Nastala je tišina, zelo moreča tišina. Bili smo se, da krvoloki pripravlajo pokol, popolno likvidacijo taborišča. Slišimo brnenje zavezniških tankov, ki je vedno glasneje, vedno bližje. Ali bomo rešeni? Svobodni? Prepričani smo, da bo padla odločitev v nekaj urah. Kaj nam je ssoda na, menila - svoboda ali smrt? Upoli smo v svobodo.

Zaporniki Buchenvalda se sami osvobodijo.

Morečo tišino, ki je trajala nekaj ur, je pretrgala alarmna sirena. Nenavadno zategnen piške je dal znak, da so zavezniške sile blizu. Čas, okrog 11 ure dopoldan. Živčne napetost se še stopnjuje.

SSovci pospešujejo z uničenjem arhiva in drugih dokumentov. Radi bi zabrisali sledi svojih zločinov. Pripravljajo se na beg. Močno brenenje zavezniških tankov ~~nas~~ spodbuja in daje upanje v prečen konec.

~~Ob pol treh popoldan se je vsila toča kragel iz avtomatov in stropnic.~~ Ker nismo vedeli, kaj nam

SSovci pripravljajo, smo po alarmu odšli v barake. V mučnem razpoloženju smo tiho prišlužkojči čakali nekaj ur. Naši živci močno trpijo. Nič se ne pogorjamo, samo čakamo konca, kakršen bo. Ob pol treh popoldan se vsije toča kragel iz avtomatov in stropnic v ~~na~~ najbližje barake.

Napadli so krvoloki s severne strani, od komandature. Imeli so namen, da nas vse, kolikor nas je še bilo v taborišču - likvidirajo. Tode, hipoma je nastalo veliko presenečenje. Naše borbene skupine ~~so~~ bile ~~na~~ pripravljene. Iz najbližjih barak so takoj dobili odgovor prav tako - z orožjem. Strelili pri komandaturi, so bili obenem znak za naše borbene skupine, da hkrati napadejo ^{na} stražarske stolpe in da po-
dirajo ~~in~~ žičnato ograjo, v kateri je bila električna

visoka napetost. Povzročili so kratek stik in napetosti mi bilo več v groji. Za krvoloke SSovce je presenečenje popolno. Prišli so med dva ognja. Z ene strani so bili napredujoči Amerikanci z druge pa oboroženi zaporniki. Tudi jim ni bilo znano s kakšnim orožjem razpolagajo zaporniki, zato so se spustili v beg ne da bi dali večji odpor. Med umikom so polijali zapornike, ki so jih imeli na komandaturi v bunkerjih zaprte.

Popolno presenečenje je bilo tudi med zaporniki. Bili so zelo začudeni. Prepričan sem, da več kakor 90% zapornikov ni vedelo za obstoj tajne vojske organizacije v Taborišču. Ko so se SSovci umaknili s svojih ^{položajev} strazarskih stolpov, so naši borci zaplenili večje količine orožja. Tako so ~~stolpi~~ tudi neoboroženi borci dobili orožje. Člj naših borbenih skupin ni bil, da bi zasledovali bežeče naciste, ampak to, da zagotovijo obrombo taborišča. Beg so preprečili števajsetim SSovcem. Nekotere izmed njih so bili presleščeni v civilne obleke. Borba je trajala okrog 40 minut. In bili smo ~~rešeni~~ rešeni tiranije. Svobodni! Vsevprek so se slišali radostni vzkliki. Svoboda! Svoboda! Bilo je objemov, poljubljanja, petja in solz. Nasih občutkov ne morem opisati. V solzah sreče ~~sreče~~, nismo mogli verjeti, da smo resnično svobodni. Da je konec našega dolgega trpljenja.

Okrog pol šestih popoldan, to je dobri dve uri
 potem, ko smo bili že svobodni, so prišli prvi
 ameriški tankisti, z dvema tankoma. Bila je
 prusčno srečanje, s vsklikanjem zvezniških
 silam. Tankisti so se zelo trudili, da smo jih
 pričakali z orožjem - že kot svobodni. Tankisti
 so se hitro poslovili. Mudilo se jim je naprej za
 sovražnikom. Naši borci so stodvajset SSovcev
 močno zastražili. Zasedli so vse komunikacije
 taborišče. Šele čez dva dni, tujajstege aprila
 1945, so Amerikanci zasedli koncentracijsko
 taborišče Buchenwald. Naši borci so jim na
 zahtevo izročili orožje in stodvajset ujetih SSovcev.

Življenje v taborišču se je na mah spremenilo.
 Teror je izginil. Želja, da bi se kdaj živeli po
 človeško, se nam je uresničilo. Iz številke
 smo poslali zopet ljudi. ~~Občutek~~ Občutek
 smo imeli kot, da smo se na novo rodili,

Naša radost pa ni bila popolna. Okrnjena je
 bila s pogledom na ubite tovariše. Bila jih je
 mnogo na zbornem mestu, v barakah in okrog
 njih, v različnih ~~raznih~~ osmih dneh so postali
 žrtve nacistične vojne zveri, ki je v taborišču
 goptala človeško kri, do zadnjega trenutka njene

strahovlade. ~~Če~~ če bi te zver ne bilo tako za-
 hteona, bi vsi tisti, ki so morali v zadnjih
 osmih dneh nasilno umreti, lahko dočakali
 svobodo. Teh nesrečnikov pa je bilo mnogo.
 Posebno okrog krematorije, je bilo nekaj zelo
 velikih kupov trupel. En tak kup bi težko
 spravil en tovornjak. Bil je strašen pogled
 na žrtve nemškega nadelaveka. Vonj po rak,
 padajočih truplih se je širil vedno močnejše.

Predno so ~~začeli~~ začeli SSovi z evakuacijo, nas je
 v Buchenwaldu ^{bilo} okrog osemdeset tisoč. Tako so
 nam povedali vorarbeitniki, ko so nas priigajali
 pri pripravi surove hrane (kolerabe, repe, krompir) za
 kuhinjo. Ob osvoboditvi tega taborišča nas je prež-
 velo enaindvajset tisoč. Amerikanci so najprej
 poskrbeli za bolne in izčrpane. SS kasarne so
 spremenili v bolnišnico. Kljub skrbni negi jih
 je prvi mesec ^{veliko} še umrlo, ker so bili skrajno
 izčrpani. Konec je bilo lakote v taborišču. Hrana
 je bila dobra in izdatna. Nemoteno smo se
 gibal po celem taborišču. Na obrobju taborišča
 smo našli preostanek žrtve nacistične tiranije.
 Naše misli so nam uhajale tudi v domovino,
 k svojcem. Kdaj bomo šli domov? Se bomo
 morali počakati. Sej vojna se divja z vs-
 silovitostjo.

~~Prisilni~~

Prisilni ogled taborišča

Za civilno prebivalstvo mesta Weimarsa in vse okolice Buchenvalda, so že prve dni zasedbe, Amerikanci organizirali prisilen ogled taborišča. Nekaj desetih kamijonov, jih je pripeljalo vsak dan. Civilor se je polastil prepah. Mislili so, da bo zamerjava, Mi, da bomo šli domov, oni pa, da ostanejo v taborišču. Mi bivši zaporniki smo ta ukrep Amerikancev z veseljem odbravali. Ameriški oficirji so civile vodili po vseh mestih taborišča, kjer so bila grozolejstva najbolj očitna. V malem taborišču so videli mrtve večinoma gole okostnjake, ne zoničrnih ležišč in po tleh. Ti so umrli od lakote, ali pa so bili pobiti pri evakuaciji taborišča. Civile so bilo močno presunjeni. Kamor so obrnili svoj pogled, so videli trupla. V njihovi ^{nosovi} je prodiral tudi neprijeten vonj. Nekaj podobnega so videli tudi na zbornem mestu in v ogojenem prostoru Mibau. Pokazali so jim zgradbo laboratorij, kjer so raztelevovali zapornike, na katerih so delali »medicinske poiskuse«. Videli so še žive ljudi na katerih so te poiskuse opravljali. Ti nesrečniki so bili kakor strahovi, zabuhlih obrazov, s čednimi temnimi kolobarji okrog oči. Barva obraza pa je bila

modriško rumena. Videli so torbice, rokavice ~~in~~
 senčnike in druge predmete, ki so bili izdelani
 iz človeških kož. To svojstveno galanterijo si je
 izmislila ženska, SS Rlovinke Elza Koch. Že na
 zadnje so jim nudili ogled krematorija. Že ob
 prihodu na ~~to~~ dvorišče tega poročja jim je za-
 stal dih. Videli so velike kupe človeških trupel.
 Bilo jih je za kakšnih pet kamionov. Ena tovorna
 prikolica se polno naložena s trupli; proces kakor
 cepanice. Vse trupla so bila popolnoma gola. Ob
 pogledu na toliko trupel, je nekaterim civilom poz-
 talo slabo, nekaj se jih je zgrudilo na tle. Samo
 nekaj metrov od teh kupov, so videli velike vesale
 opremljene z ostrimi mesarskimi kavli in vrvmi.
 V zgradbi so videli tri peči za sežiganje trupel.
 V pečeh so bile še dobro vidno zaglenela človeška
 telesa. V vsaki od teh peči so sežgali, vsakih dvajset
 minut, osemnajst trupel. Zadnjih nekaj mesecev
 ta kapaciteta ni zadoščala. Krvotoki so svoje
 žrtve pokopavali tudi v množičnih grobovih okrog
 taborišča. Ogledali so si tudi klet krematorija,
 kjer ~~so~~ tudi masovno ubijali zapornike z lese,
 njeni kladi. Preplašeni civilni so zatijevali, da
 niso nič krivi. Da niso nič vedeli kaj se dogaja
 v taborišču. Nekateri so celo trdili, da se tabo-
 rišče sploh vedeli niso. Poslušal sem ameriškega
 oficirja, ki jim je v ~~na~~ nemščini, na njihovo
 zanikanje odgovoril - takole:

„~~To~~ ~~ker~~ ste videli v tem taborišču je le drobec
~~vaš~~ visoke kulture - zločinske kulture. Takih
 uničevalnih objektov za uničevanje ljudi, je mnogo
 po vaši lastni domovini in izven nje. Ti objekti
 ki so zgrajeni v vašo sramoto, ~~so~~ so plod nacistor
 vaših rojakov. S človeškim pepelom so bili gnojeni
 vtovi nacističnih zločincev SS - vaših rojakov.

Nemški visokokulturni učenjaki, so delali medicen-
 ske poskuse na živih ljudeh. Mi nekulturni Ameri-
 konci in drugi nekulturni narodi, delamo take
 poskuse ^{na} miših in podganah. Vaše stanovanjske, so
 samo nekaj kilometrov oddaljene od tega taborišča.
 Ti ljudje v pisanih oblekah in v lesenih roklicah, so
 vsak dan korakali mimo vaših stanovanj in po
 vaših ulicah, ko so jih gnali na prisilna dela
 zločinci SS - vaši rojaki. Vi civili pa ste jih
 obmetavali z blatom, kamernjem in pljuvki. Ko
 so vaši rojaki z botinami priganjali te ljudi pri
 delu, ste vi to odobravali. Sedaj pa pravite, da
 vam ni nič znano, kaj se je stemi ljudmi dogajalo,
 da niste nič krivi. Vi ste sokrivi teh zločinov.
 Saj ste z vsemi silami, z dušo in srcem, moralno
 in materialno, podpirali vaš zločinski režim.
 S tem, ko smo vas ^{sem} pripeljali, smo hoteli samo
 to, da ne lastne oči vidite grozotosti ~~vaš~~
 ki so jih napravili vaši rojaki. To je obris
 vaše visoke kulture - kulture nemškega nadčloveka.

Po ogledu taborišča so nemške civile odpeljali domov. Istimi kamijoni, pa so pripeljali zopet druge. Prisilni ogledi taborišča, so trajali tri ali štiri dni. Od jutra do večera. Po končanih ogledih so vse truple pokopali s stroji v masovne grobove. Zapornike, ki so jih SSovci evakuirali in pobili nekaj desetih kilometrov od Buchenwald, so prav tako s stroji pokopali v masovne grobove. Silno redki so bili zaporniki, ki so te strašne pohode smrti preživeli. Spominjam se samo enega evakuirance, da se je po osmih dneh tavanja vrnil v Buchenwald. To je bil tovariš iz naše barake, ki mi je bil dobro znan, vendar se njegovega imena ne spominjam več. Vem samo to, da je bil doma iz Bosne. Ta tovariš nam je pripovedoval, kako je preživel ta strahotni marš:

„Ob priliki evakuacije sem začel na našo zbornostno mesto. V barako se nisem mogel več vrniti. Moral sem iz taborišča. SSovci so nas takoj začeli priganjati s silo, da pospešimo korak. Skoraj smo tekli. Že po nekaj kilometrih ~~so~~ so začeli streljati zapornike, ki niso zadržali tempa marša, in so zaostajali. S takim počepem so SSovci vcepili strah vsem zapornikom, kar je povzročilo da so močnejši se bolj pospešili Tempa pohoda. Slabotnejši pa so se bolj zaostajali. Kdor je zaostel so ga brez milosti ustrelili in ga potegnili na rob ceste. Transport smrti je bil vedno manjši.

Zdelo se mi je, da slišim brnenje motorjev in streljanje iz Turkega orožja vedno bolj in bliže. Na ukaz SSovcev smo se vstavili, ~~Mislil sem, da bo~~ na samotnem kraju, Mislil sem, da bo to kratek odmor, da bomo lahko pojedli, če ima kdo kaj. Urediti smo morali vrste, S. Sovci, ki sta bila na čelu transporta sta izmenjalo nekaj besed, Nato je sledil ukaz za streljanje. Vse posadka SSovcev je s svojimi automati začela ^{streljati} v postrojene zapornike. Med streli je bilo slišati ječanje zapornikov. Jaz sem bil na čelu transporta. Komaj deset ali petnajst korakov od mladega smrekovega majhnega gozdčika. Že ko smo se ustavili sem pomislil, da bi zbežal v to gozdiček. Toda bil sem preblizu puskinih cevi. Ko pa so začeli streljati, sem bliskovito spoznal, da se mi bliža konec na vsak način. Zakaj pa nebi poskusil bežati? Z vsemi svojimi ^{močmi} sem stekel pod okrilje gostih smrečic. Imel sem srečo. Takoj za prvimi smrečicam sem se zvalil v kotanjo, ki jo je verjetno napravila granata. Streljali so za menoj tako, da so smrečice skoraj ~~razcefrali~~ razcefrali. Kotanja me je pred streli zaščitila in mi za gotovo rešila življenje. SSovci pa me niso hoteli loviti, verjetno niso imeli časa. Mislili so si tudi lahko, da se me sigurno pokončali, ko so pa tako streljali za mano. V kotanji sem bil nekaj ur. Nisem se upal priti ven, čeprav se mi

Zdelo, da razen mrtvih ni nikogar več blizu. Ko se
 je zmrznilo sem se previdno splazil iz kotanje. Da
 si protešim lokoto sem šel brskati po žepih ubitih
 tovarišev. Le v malokaterem žepu sem našel dro-
 bec kruha. Vrnile sem se v kotanjo in se najedel su-
 hega kruha. Še enkrat sem šel otipavati žep ubitih
 tovarišev. Našel se nekaj drobčin kruha. Od napora
 sem bil silno utrujen, in premagal me je spanec.
 Še pred svitom sem se zbudil in zapustil kotanjo,
 ki mi je rešila življenje. Zelo sem bil režen, žep sem
 si tešil tudi z roso, ki je bila po grmovju. Potovat
 sem največ po noči. ~~Izgubil sem orodja~~ Po dnevi
 se nisem upal potovati. Izgubil ^{sem} orientacijo. Pro-
 va prav nisem vedel kam naj se obrnem. Krenil
 sem proti grmenju topov v upanju, da se srečam
 z Amerikanci. Pred par dnevi sem se res srečal
 z Amerikanci. Povedali so mi, da je Buchenwald
 osvobojen ^{so me} in pripeljali sem. Če se je ^{kdor} vrnil iz
 tega transporta, zelo dvomim. Transport je bil
 dokočno pokončan približno trideset kilometrov
 od Buchenwalda. Nikoli ne bom pozabil, kar
 sem na tem pohodu doživel. Bilo je grozno. Tako
 da vam ne morem povedati. Kar težko mi verjeti
 da sem res osvoboden in med vami - tovariši.

To, kar sem o tem tovarišu napisal, sem slisal ne,
 posredno iz njegovih ust.

Zaprisega

Potem, ko je bilo za bolne in izčrpane pres,
 krbljeno in metvi pokopani, smo se ~~pre~~ pre-
 živali zaporniki zbrali na zbornem mestu.
 Dne 19 aprila 1945, ~~na zbornem mestu~~ smo ko-
 rokali na zbornem mestu radostni z vedrim
 razpoloženjem, nič več kot številke, ampak
 kot svobodni ljudje. Na tem mestu smo se
 tega dne zbrali, da se preštejemo, da ^{se} poklo-
 nimo žrtvam nacizma in da zaprisežemo,
 da se bomo še naprej borili proti nacifašizmu.
 Prešteli smo se in ugotovili, da nas je bilo rešenih
 gotove smrti enaindvajset tisoč. Nasilno evakuir-
 ranh ali med evakuacijo ubitih je bilo nad
 petdeset tisoč. V evakuacijo je šlo dvestoosemdeset
 jugoslovanov, preživelih v taborišču pa je bilo
 šestosedem. Na zbornem mestu so naši tovariši
 zgradili, provizoričen lep lesen spomenik. Visok
 nad 10 metrov. Preživali zaporniki zbrani pred
 tem spomenikom, smo z enominutnim molkom
 počastili spomin na vse žrtve koncentracijskega
 taborišča Buchenvalda. Enaindvajset tisoč pre-
 živelih zapornikov vseh evropskih narodnosti, smo
 sočano zaprisegli: „Nadaljevali bomo boj proti skup-
 nemu sovražniku nacifašizmu, dokler ga ne izkore-
 nimo. Cilj našega boja je, zgraditev novega sveta -
 sveta miru in svobode!“

Oborožen spopad z SSovci.

Tele, ko smo bili svobodni, smo zvedeli več, o podrobnosti »tajne vojaške organizacije« v Buchenwaldu. Ta vojaška organizacija zapornikov, se je dne 11 aprila 1945, z svojo uspešno oboroženo akcijo proti SSovcem legalizirala. Konspiracije ni bilo več. Razumljivo, da se je o tem v taborišču mnogo razpravljalo. Jugoslovanski komite je začel prosvoboditvi izdajati informativno glasilo »Nas glas«, v tem glasilu št. 2 z dnem 17. maja 1945, so bili objavljeni važnejši podatki o tajni vojaški organizaciji v Buchenwaldu. Takor so bili ti podatki objavljeni, tako jih želim delno tudi jaz opisati.

Koncentracijsko taborišče Buchenwald je bilo ustanovljeno leta 1937, za nemške politične zapornike. Bilo jih je več tisoč. Med temi je bilo mnogo komunistov, ki so bili Rjube ne, znosneme terorje, organizirani vse do osvoboditve taborišča. Nemški komunisti so organizirali tajno vojaško organizacijo že leta 1942. Izdelali so načrt za tehnično opremo in za

osvoboditev zapornikov. Najprej so bili v tej organizaciji samo Nemci. V letu 1943 so se tej organizaciji priključili še Rusi in Čehi, leta 1944, pa tudi Poljaki in ~~Rusi~~ Jugoslovani.

Tajna vojaška organizacija v Buchenwaldu je bila osnovana po skupinah. Vsaka skupina je imela tri do pet tovarišev - prostovoljcev. Skupine se med seboj niso poznale. Narodnosti, ki so imele borbene skupine - so bile.

Rusi		
Rusi , vojni ujetniki	19	skupin
Rusi, politični	37	" -
Čehi	21	" -
Jugoslovani	16	" -
Poljaki	9	" -
Francosi	22	" -
Spanci	9	" -
Italijani	4	" -
Belgijci	4	" -
Nemci, Avstrijci, Nizozemci	30	" -
Obveščevalna služba	7	" -

Skupaj vseh skupin je bilo 178, z okoli 850 prostovoljcev.

V večja del teh prostovoljcev je delalo v tovarni orožja „Gustloffwerk“, ki je bila v neposredni bližini taborišča. V tovarni so kljub zelo strogi kontroli izmikali posamezne dele orožja in ga kos za kosom prinašali v taborišče. Skrivaj so te dele sestavljali v uporabno orožje. Tako pridobljeno orožje so skrivali na vse mogoče načine. Največ orožja so imeli skritega prav na mestih, kjer so se SS-ovci največ kretali. Prav zaradi tega so bile take skrivne mesta najmanj sumljive. Tajna vojaška organizacija med zaporniki v Buchenwaldu, je delovala nekaj let, ne, da bi ji prišli na sled. Brez dvoma so bili v tej organizaciji - samo 100% zanesljivi tovariši, ki so znali ohraniti tajnost, ne če tudi bi šlo za ceno življenja.

V začetku aprila 1945, je imela tajna vojaška organizacija 178 borbenih skupin z okoli 850 prostovoljci. Že čez nekaj dni se je število prostovoljcev znatno zmanjšalo. To zaradi tega, ker so jih SS-ovci pri obkoljevanju zopeti in jih evakuirali. Po mojem mišljenju se je zmanjšalo število prostovoljcev za okrog stopetdeset. To je bila huda izguba za tajno vojaško organizacijo. Kljub temu se je pripravljala naprej, za spopad z SS-ovci - z angeli smrti.

V času oboroženega spopada, dne 11 aprila 1945, je tajna vojaška organizacija razpolagala z sledečim orožjem:

En mitraljez z 2000 naboji,
 91 karabin z 2500 naboji,
 16 ročnih granat in nekaj hladnega orožja,
 okoli 150 raznih bodal,
 okrog 200 steklenic z vnetljivo tekočino,
 nekaj raznega orožja za podiranje naselb,
 terne bodeče žičnate ograje,
 Pa tudi raznega sanitetnega materiala.

Ves ta bojni material so žnosali skupaj, prostovoljci že od avgusta 1943, v velikem tveganju za življenje. Torej, z nevedeno ~~bojno~~ bojno opremo, so se borbene skupine spopadle z mnogo močnejšim sovražnikom SS.

V tem času je imela posadka SS-ovcev okoli tri tisoč, dobro oboroženih in dobro izkušanih, krvoločnih mož. Na vsakem stražarskem stolpu so imeli mitraljez, zaboje ročnih granat, tudi granate "panzerfaust". Okoli taborišča so imeli v pripravljenosti nad štirideset mitraljezov. Omeniti je treba še velike količine orožja, ki so ga imeli v skladiščih. Tudi plinske maske so imeli.

Moč posadke ~~SS~~ v Buchenwaldu opisujem
 zato, da si je mogoče predstavljati, s kakšnim
 mnogokrat močnejšim sovražnikom, se priprav-
 lje na spopad, tajne vojaške organizacije v
 taborišču. Zavedali so se, da je to velika tve-
 ganje in tudi velika odgovornost. V slučaju,
 da bi bil spopad neuspešen, bi SS-ovci sigur-
 no izvedli množičen pokol zapornikov. Zato ni
 čudno, da je vodstvo tajne vojaške organizacije,
 načrtovani spopad z SS-ovci - večkrat preložilo.
 Počakati so morali ugodnejše prilike.

Dne 11 aprila 1945 je zategnjen pišk alarmne
 sirene pomenil za SS-ovce, da se sovražnik
 približuje. Če nas zapornike, pa je to zadnji
 glas sirene pomenil, da se nam približujejo
 rešitelji. Saj je bilo ~~to~~ brnenje zavezniških
 tankov vedno glasnejše. Ali bo zaveznikom
 uspelo, da nas rešijo? Ali nas bodo po-
 končali SS-ovci? Vedeli smo, da se bo sgo-
 dilo eno ali drugo v nekaj urah. Živčno
 napetost je ne višku. Zadnji glas alarmne
 sirene je bil tudi znak za ~~na~~ prostovoljce
 Tajne vojaške organizacije. Na povelje so nemu-
 domo prevzeli orožje in vsake borbene skupine se
 je naglo napolnilo, na že določene položaje. Na
 položajih so čakali na ~~dogovorjen~~ znak za napad.

SSovci so nas nameravali pokončati s plinom. Plinske bombe naj bi odvegle na taborišče letalo z bližnjega letališča, ki je bilo oddaljeno okoli 15 km. Toda na srečo so bili že gospodarji tega letališča Amerikonci. Zato so se SSovci odločili, da nas pokončajo s strelnim orožjem. Ob 14³⁰ so krovloki napadli. Prvi streli na taborišče so bili s severne strani. Že v prvih sekundah napada so ~~SSovci~~ SSovci doživeli po-
 polno presenečenje, ki je povzročilo med njimi paniko. Prostovoljci tajne vojaške organizacije so takoj pri prvih strelilih izvedli protinapad z vseh svojih položajev hkrati. Njihovi cilji so bili komandature in vsi stražarski stolpi. Nepričakovan protinapad iz taborišča, je presenečene SSovce spravil v beg, brez posebnega odpora. Med umikom so pobijali v bunkerju zaprte zapornike.

Vsi zaporniki, razen borbenih skupin, smo bili med tem časom v barakah. S težkimi občutki in skrajno napetimi živci, smo pričakovali odločitve. Pripravljeni smo bili na najhujše. Več kot 90% zapornikov sploh ni vedelo, kaj to streljanje pomeni. Mislili so, da SSovci streljajo zapornike in da bomo prišli vsi na vrsto. Streljanje naglo preneha,

Obr 15¹⁵ uri po vsem taborišču zahrešijo
zvočniki. Pri mikrofону je predsednik, dosedaj
„Ilegalnega mednarodnega taboriščnega komiteja“,
ki nam razglasi v nemščini veselo vest:

„Tovariši! Fašisti so pobegnili! Mednarodni
taboriščni komite je prevzel oblast v tabori-
šču in t. d.“

Po teh besedah smo se vsuli iz barak in se
predali radostnemu vdihu. Iz naših notraj,
nosti so privrele na dan čustva, ki so bila dolga
leta tlačena, s terorjem. Postali smo znova ljudje.
Radostnemu ~~in~~ vdihu se je pridružilo veliko
začudenje. Srečevali smo borce za osvoboditev
taborišča Buchenwolda. Ti borci so naši tovariši,
naši sotrpini - s puškami v rokah. Na kapiji
pa je vibrala bela zastava.

Po vsem taborišču je slišati radostne osklike,
Rdeči ormodi! Zavezniškim silam! Domovini! Miru!
~~Buchenwald~~ Našim borcem - osvoboditeljem! Svobodi!

Živela Svoboda !!!

Zaključek,

V koncentracijskem taborišču Buchenwaldu je umrlo nasilne smrti 56.000 zapornikov, ki so bili registrirani. Koliko jih je moralo umreti neregistriranih, ni znano. Neregistriranih žrtev nasilja je bilo mnogo več. K temu neznane, me število ^{treba} je dodati, še zadnje žrtve naci, zma, ki so padle v zadnjem tednu obstoja nasilja — med potekom evakuacije. Teh žrtev je bilo nekajkrat desetstisoč.

Enamdesetstisoč preživelih zapornikov, rešenih gotove smrti, je uspeh čiste politične organizacije antifasistov, v sodelovanju vseh narodnosti v Buchenwaldu, pod vodstvom „Tlegalnega mednarodnega taboriščnega komiteja“. To je rezultat dolgoletnega zelo tvegane političnega dela. Temu vodstvu gre zahvala, za prožljivo, nesebično, toda zelo tvegano delo v korist zapornikov vseh narodnosti v taborišču Buchenwaldu.

Preživel sem dve internaciji, v italijanski sem bil 531 dni, v nemški pa 573 dni, skupaj 1104 dni,

ali polno tri leta. V italijanski intenciji sem sodeloval v ilegalni organizaciji O.F. V nemški intenciji pa v „Jugoslovanski zajednici“, ki je bile v sestavi ilegalne „Mednarodne antifašistične organizacije“. Prepričan sem, da smo vsi, ki smo sodelovali v politični organizaciji, lažje prestajali taboriščno gorje. Organiziranost je bila tista sila, ki nas je družila, nam dajala upanje, pogum in medsebojno pomoč. Veliko jih je preživelo prav zaradi tega, ker so bili organizirani.

Po Teži nasilje pa se intencija v Nemčiji ne da primerjati z intencijo v Italiji. V Italiji nismo delali. V kolikor pa so delale obletarne skupine manjšega obsega, so delale na prosto, voljni bazi. Dovoljena je bilo ukvarjati se z nekaterimi sporti, na primer, nogomet, odbojka Izvedenih je bilo nekaj političnih akcij. Tudi demonstrirali smo, brez večjih posledic, da nasilje. V Nemčiji sploh nismo smeli mi, sliti na kaj takega. Nemški nacisti bi take primere v krvi zadušili. V slednje je bil prepričan vsak zapornik v nemških taboriščih. Z obveznim delom 12 ur na dan, z dolгими čeli in z neposredno kontrolo SS-ovcev, je bilo že v naprej onemogočeno, izvesti kakšno akcijo.

Razlika je bila tudi v tem, da smo bili v italijanskih taboriščih se ljudje. Čeprav so nas imeli Italijani za ~~bandite~~^{rebeli}, smo imeli se svoje imena. Čim smo vstopili skozi železna vrata, v ~~ni~~ nemško taborišče, nismo bili več ljudje, ampak samo številke. Nemški nadčlovek, pa si je dovolil brisati te številke s površja zemlje — po mili volji. Številke me niso pomenile nič.

Komandant taborišča Buchenwald, je nekoč, ko smo stali na zbornem mestu, pri večernem štetju, ponorovil, kaj mi zaporniki SS ocev pomenimo. S kričavim glasom po zvočnikih nam je to povedal takole:

„Ne predstavljajte si, da ste ljudje. Vi ste živali! Svinje! Ne, niste svinje! Ste kup gnoja? ~~Tudi~~ Tudi kup gnoja niste! Vi ste nepotrebne številke. Pa, tudi to niste. Številka se zbrše in ostane nič. Torej ste nič. Nam ne pomenite nič!

Zaradi teh obstoječih razlik med italijansko in nemško internacijo, sem pri opisovanju slednje, spremenil internirance v zapornika.

Nekaj po smo bili, vsej dokler naj je nem,
~~ik~~ ^{medčlovek} ~~pristila~~ živeti. Bili smo popol,
 noma brezpravni sužnji. Živi roboti! Trko,
 ničani do onemoglosti - do smrti. Zaradi
 navedenih razlik ^{sem} preimenoval internirance v zapornike.

Gremo domov!

Preživeli bivši zaporniki smo postali svobodni
 ljudje. Na več mestih pretrgane visoke žičnate
 ograje nas ni več ovirale. Nemoteno smo si
 ogledovali okolico taborišča nekaj kilometrov
 na okrog. Vsak dan smo se spraševali: "Kdaj
 gremo domov." Želja po vrnitvi v domovino, je
 bila vsak dan večja. Večino je besnela se
 celi mesec. Čakati smo morali njenega konca.
 Tudi se nekaj tednov po kapitulaciji nacistične
 Nemčije ni bilo prometnih sredstev, s katerimi
 bi se odpejali domov. Amerikanci so nas pre,
 puščevali, da naj v taborišču počakamo.
 Prometna sredstva so skoro vsa uničena.
 Počakati je treba, da iz teh razbitin, vsej
 nekaj za silo usposobijo. Da pa lahko vsak
 zapusti taborišče na svoji odgovornost. Vendar
 je to v danih okoliščinah toegano. Pri tem je
 treba upoštevati se, tudi na posamezne moiste
 ki se se oboroženi skrivajo.

Takoj po podpisu kapitulacije nacistične Nemčije, so prvi zapuščali taborišče, Nemci, Veliko izmed teh Nemcev, je bilo že po dvanaest let pod nasiljem SSovcev. Z velikimi avto, busi, močno poskovanimi, so več dni zapuščali taborišče. Nato so odhajali iz taborišča Čehi, Rusi, Poljaki, Nizozemci in tako dalje. Vse te so vozili Amerikanci, z vojaškimi tovornjaki. Skoro vsak dan so jih odpeljali z nekoj desetimi vozili. To, pa je bilo premalo, da bi ustregli vsem, ki so hoteli domov. Nekateri so odhajali iz taborišča tudi neorganizirano. Kmalu pa so naleteli na težave. Pet in brez vrane se tudi ne more daleč priti! Morali so se ustaviti v kakem drugem taborišču in tam čakati na organiziran odhod.

Tudi med Jugoslovani je bilo veliko domotožje. Preganjali smo ga s tem, da smo v okviru naše „Jugoslovanske zajednice“, imeli več sestankov in predavanj, o politiki naše nove Jugoslavije in še kaj. Jugoslovanski komite v Buchenwaldu, je kljub težavam izdal „Naš glas“, ki je izšel v precejni nakladi, zaključeno z ~~15. številko~~ dvajseto številko. „Naš glas“ so tiskali v Weimarju. Bil je to politično-informativni časopis, ki je povezoval tudi Jugoslovane v Erfurtu Weimarju in še nekaterih bližnjih taboriščih. — ○ —

Končno je prišel čas, da sem tudi jaz zapustil koncentracijsko taborišče Buchenwald. Tovornjaki so bili pripravljeni, da odpeljejo Madžare. Ker je na teh tovornjakih bilo še nekaj prostora, se je hitro zbrala skupina Slovencev in se pridruživla Madžarom.

Buchenwald smo zapustili 29 junija. Potovali smo s tovornjaki do Plzna. Nato z vlaki preko Češkoslovaške in Austrije. Po sedemnajst dnevnem potovanju sem dne 16. julija 1945, končno prišel domov s svojimi prijatelji pri Kočevski reki.

Še to, v transportu, ki je prišel oktobra 1943, iz Flossenburga v Buchenwald, je bilo petsto zapornikov. Sami Slovenci. Med nami je bilo samo okoli petnajst Črnogorcev. Samo ena petina od tega transporta, nas je bilo tako prečnik, da smo taboriščno gorje preživeli in se vrnili v domovino.

Harun

